Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ

1991 йил 24 август
ШАНБА
№ 164 (5.207).
БАҲОСИ 8 ТИЙИН

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Қўмитасининг рўзномаси

1974 йил 1 январдан чиқа бошлаган ◆ Ҳафтада беш марта чоп этилади

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ СОВЕТ ТЕЛЕКЎРСАТУВИ ОРҚАЛИ 1991 ЙИЛ 22 АВГУСТДАГИ БАЁНОТИ

Азиз ватандошлар. Ҳозир мен сизларнинг ҳузурингизда шундай бир пайтда гапиряпманки, энди давлат тўнтариши барбод бўлганини тўла асос билан айта оламан. Фитначилар янглишдилар. Улар энг муҳимини — мана шу жуда қийин йилларда ҳам халқ бошқача бўлиб қолганини фаҳмлай олмадилар. Халқ озодлик ҳавосидан нафас ола бошлади ва энди буни ҳеч ким ундан тортиб ололмайди.

Давлат манфаатларига зид бориб, демократияга қасд қилган, тоталитар режимни тиклашга уринган жиноятчилар халқнинг қаҳр-ғазабига учрадилар. Улар энг даҳшатли иш қилишга — армияни халққа қарши юборишга уриндилар. Аммо улар бунинг ҳам уддасидан чиқа олмадилар. Кўпгина командирлар, офицерлар, кўпчилик аскарлар, бутун-бутун қисмлар ва қўшилмалар уларнинг буйруқларини бажаришдан бош тортдилар. Қасамёдга содиқ бўлиб қолдилар, демократиянинг жасур ҳимоячилари ёнига ўтдилар.

18 август куни тўрт нафар фитначи Қримга — менинг ёнимга бориб, ё лавозимдан воз кечишни ёки ўз ваколатларимни ихтиёрий топширишни ёхуд фавқулодда ҳолат тўғрисидаги Фармонга имзо қўйишни мендан қатъий талаб қилганларида ўшанда мен уларга — сизлар авантюрачи ва жиноятчиларсиз, сизлар ўзларингизни ҳалок қиласизлар ва халққа даҳшатли зиён етказасизлар, барибир сизларнинг айтганингиз асло бўлмайди, дедим. Энди халқ сизларнинг диктатурангизга, шу йиллар давомида курашиб қўлга киритилган ҳамма ютуқлардан маҳрум бўлишга рози бўлмайди, дедим.

Эс-ҳушингизни йиғиб олинглар, фуқаролар уруши чиқиши, беҳисоб қон тўкилиши мумкин, бунинг учун жавоб берасизлар, дедим. Мен уларнинг ҳамма талабларини рад қилдим. Шунда улар мен дам олаётган уйни денгиздан ҳам, қуруқликдан ҳам қўшинлар билан куршаб қўйишди, руҳий тазйиқ ўтказмоқчи бўлишди, ҳар бир қадамимни кузатиб туришди, ташқи дунёдан бутунлай яккалаб қўйишди.

Чамаси, улар Президентни руҳий жиҳатдан ҳолдан тойдириш вазифасини кўзлаган эдилар.

Фавқулодда ҳолат давлат комитети деб аталган ташкилотнинг журналистлар билан учрашуви мазмуни менга маълум бўлган пайтда мен буни, айниқса, яхши тушуниб олдим. Улар менинг гўё Президент вазифасини бажариш имконияти йўқ, деб эълон қилганларида, бунинг устига улар яқин вақт ичида бу хусусда тиббий хулоса тақдим этишни ваъда қилганларида буни, айниқса, яхши англаб олдим.

Демак, вазифа шундан иборат эдики, башарти ҳақиқий аҳвол уларнинг баёнотларига тўғри келмаса, яъни Президентнинг ҳолати бошқача бўлса, уни ҳар қандай усул билан жисмоний ва руҳий жиҳатдан бутунлай ҳолдан тойдириб, шундай ҳолатга келтириши керак эди. Мамлакатда нималар бўлаётганини 72 соат мобайнида билмадим. Фитна барбод қилинди, авантюрачилар қамоққа олинди ва қаттиқ жазоланади. Аммо шу орада қон тўкилди. Озодлик ҳимоячилари қурбон бўлдилар. Мен уларнинг оилаларига, қариндошлари ва ёр-биродарларига, дўстлари ва ҳамкасбларига астойдил ҳамдардлик изҳор этаман. Уларнинг номлари ҳалок бўлган жойлардаги хотира лавҳаларида абадийлаштирилиши керак, мен ўз мавқеи, шахсий озодлигинигина эмас, кўпинча жонини ҳам гаровга қўйиб, Конституциявий тузум ҳимоячилари, қонун ва инсон ҳуқуқлари ҳимоячиларининг биринчи сафларида турган барча кишиларга миннатдорчилик билдирмоқчиман. Аввало, мен фитнага ва диктатурага қаршилик марказида турган Россия Президенти Борис Николаевич Ельциннинг, Россия ҳукумати раиси Иван Степанович Силаевнинг, Россия вице-президенти Александр Владимирович Руцкойнинг, бошқа кўпгина сиёсат ва жамоат арбобларининг, Россия Федерацияси бутун Олий Кенгашининг, демократияни ҳимоя қилган москваликлар ва ленинградликларнинг жуда катта ролини қайд этишим керак. Мен журналистлар жуда кўпчилигининг, барча оммавий ахборот воситаларининг ўз демократик касб-кор бурчига астойдил содиқлигини таъкидламай ўта олмайман. Ана шу қийин дамларда улар қаерда ва ким билан бирга бўлишни хатосиз танлаб олдилар, қўрқмадилар, чўчимадилар, ҳокимият тепасига чиқиб олишга уринган кишилар олдида хушомад қилмадилар.

Фитнани барбод қилишда кўпчилик республикаларнинг Президентлари ва раҳбарлари, Россия вилоятлари, маҳаллий Советларнинг принципиал мавқеда турганликлари катта аҳамиятга эга бўлди. Улар қонунийлик ва ўз суверен ҳуқуқларини мустаҳкам ҳимоя қила олдилар.

Биз учун мана шу таҳликали кунларда Совет Иттифоқидаги демократияни ҳимоя қилган, мамлакатнинг қонуний раҳбариятини қўллаб-қувватлаган чет элларнинг халқлари ва ҳукуматларига миннатдорчилик изҳор этаман. Шу кунларда содир бўлган воқеаларни «ҳаммамиз учун катта сабоқ» десак камлик қилади. Бу — оғир сабоқ, даҳшатли сабоқдир. Бинобарин давлат қурилиши соҳасида ҳам, республикалар ўртасидаги, партиялар ва жамоат ҳаракатлари ўртасидаги муносабатларда, миллатлараро муносабатларда ва, албатта, иқтисодий сиёсатда, маънавий-ахлоқий соҳада ҳам зарур бўлган ҳамма хулосаларни чиқариб олмоқ керак.

Хўш, фитначилар нимага умид боғлаган эдилар? Улар халқ турмушнинг яхшиланишини кутавериб чарчади, танглик давом этмоқда, ишлаб чиқаришнинг пасайиши тўхтатилгани йўқ, бозордаги аҳвол оғир, молиявий аҳвол ишдан чиққан, жиноятчилик ортиб бормоқда, деб мана шулардан фойдаланмоқчи бўлдилар. Одамлар бу аҳволга тоқат қилишни ҳохламаяптилар. Улар ҳақдирлар. Аммо фитначилар мана шу масалаларнинг ҳаммаси эркинлик, инсон ҳуқуқлари ҳисобига эмас, диктатура ва зўравонлик йўли билан эмас, балки қонуний тарзда, демократия доирасида ҳал этилишини истаётганлигини эътиборга олмадилар. Биз туб ислоҳотлар йўлидан янада жипслашиб ва илдамроқ боришимиз керак. Эртага мен тўққиз республиканинг раҳбарлари билан учрашаман. Биз ҳаммамиз энг зарур чора-тадбирларни, яқин орадаги истиқболларни, ҳаракат қилиш усулларини, ҳамжиҳатлик йўлларини, бир ёқадан бош чиқариб ҳаракат қилиш усулларини муҳокама қиламиз, ҳаммасини пухта ўйлаб, чамалаб кўрамиз. Буни мамлакатга ва дунёга маълум қиламиз.

Фитна бошлиқларини жазолашдан ташқари тўнтаришга қаршилик қилиши мумкин бўлса ҳам, аммо қаршилик қилмай кутиб турувчилик позициясини эгаллаган, ҳатто жинояткор фавқулодда ҳолат комитетига таъзим қилишга тайёр бўлиб турган мансабдор шахсларнинг ҳам хатти-ҳаракатларига баҳо беришни адолат туйғуси тақозо этади.

Ғайриқонуний тусда ҳаракат қилмаган кишиларни ҳам таъқиб этиш ҳақида гап бораётгани йўқ, албатта. Бироқ, кимнинг қадр-қиммати нималигини жамоатчилик билиши керак. Шу масъулиятли пайтда ким ўзини қандай кўрсатди, унинг ҳақиқий қиёфаси қандай. Башарти, қонунни ҳимоя қилишга юраги дов бермаган кишилар ўзлари давлат лавозимларидан истеъфо беришлари маъқул, деб ҳисоблаган бўлур эдим.

Мен бундан буёнги ҳаракат режалари ҳақида республикаларнинг раҳбарлари билан гаплашдим. Чамаси, яқин вақт ичида шартномани имзолашнинг янги куни белгиланади. Шундан кейин янги Иттифоқ Конституцияси, янги сайлов қонуни қабул қилинади, Иттифоқ парламенти ва Президенти сайланади. Бу ишни пайсалга солмай, белгиланган муддатларда ўтказиш керак, чунки ўтиш даврининг чўзилиши демократик ислоҳотлар учун хатарли эканини кўриб турибмиз. Давлат хавфсизлиги тизими унчалик пухта бўлиб чиқмаганлигидан муносиб хулосалар чиқариш керак. Бу масалалар жуда пухта ўйлаб, ишлаб чиқилиши лозим, улар билан ҳам яқин вақт ичида шуғулланиш керак.

Бўлиб ўтган ҳамма воқеалар хусусида Президент сифатида қаттиқ ташвишланаяпман. Шундай воқеа содир бўлмаслиги учун ҳамма ишни қилмаганим учун сизларнинг ҳаммаларингиз олдида ўз масъулиятимни ҳам сезиб турибман. Шу кунларда ҳаммамиз бошдан кечирган нарсаларни айтиб ўтишим керак. Булар аввало мен учун оғир сабоқдир. Раҳбар кадрларни кўтаришга ёндашиш хусусида ҳам сабоқдир. Масалан халқ депутатлари съезди биринчи овозга қўйишда вице-президентни сайлашдан бош тортганида ҳақ эканлиги ва Президент ўз ваколатларидан фойдаланиб, ўз таклифини ўтказдириб хато қилганлиги энди кўриниб турибди. Бу — бирдан-бир хато эмаслигини ҳам айтмоқ керак.

Мамлакатни асабийлик ҳолатидан чиқариш — ҳозирги энг муҳим вазифадир. Ҳамма хавф-хатар ўтиб кетди, деб ҳисоблаш асосли эмас. Шу муносабат билан ҳозир демократия қоидаларига тарафдор бўлган барча сиёсий кучларнинг масъулиятли мавқеда туришлари ҳамма нарсадан ҳам зарурдир. Биз ҳаммамиз, шу фитнани янчиб ташлаган, мазкур жиноий режалар йўлини қаттиқ тўсиб қўйган кишилар ўша фитначилар қўллаган усулларни асло қўлламаслигимиз керак. Биз Конституцияга ва қонунга қатъий амал қилишимиз, бир ёқадан бош чиқариб, масъулиятни сезиб ҳаракат қилишимиз керак. Энди жамият тараққиётнинг янги босқичига чиққанини шу кунлардаги воқеалар кўрсатди. Реакцион кучлар нақадар ҳоҳлашмасин, энди орқага қайтилмайди. Биз мамлакат тараққиётининг принцип жиҳатдан тўғри йўлини танлаб олганмиз.

Биз ҳаммамиз қийин кунларни бошдан кечирдик. Модомики шундай экан, келинглар, ана шу аччиқ тажрибадан ҳам ибрат олиб, дадилроқ ва қатъийроқ олға борверайлик. Азиз ўртоқлар, ҳаммангизга ташаккур билдираман, Президент сифатида мен шу кунларда демократияни ҳимоя қилган барча кишилардан энг катта ва, эҳтимолки, энг муҳим мадад олдим.

Раҳмат.

СССР ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ЖУРНАЛИСТЛАР БИЛАН СУҲБАТИ

22 август куни Москвада СССР Президенти М. С. Горбачев журналистлар билан суҳбатлашди. У журналистларга мурожаат қилиб бундай деди:

КПСС Марказий Комитети Бош котиби лавозимида олти йилдан кўпроқ давр мобайнидаги фаолиятимда, кейинчалик мамлакат Олий Кенгаши Раиси ва мамлакат Президенти сифатида мен сиз билан ва матбуотнинг бошқа вакиллари билан кўп марта учрашдим. Журналистлар билан бир неча учрашувлар ўтказганман, улар умрбод эсимда қолган. Шулардан бири Рейкьявикдаги учрашувдан кейин бўлган эди. Журналистлар билан бугунги учрашув шундай воқеадан сўнг бўлмоқдаки, мен бундай воқеа сира такрорланмаслигини истар эдим ва шундай мавзудаги суҳбат бўлишини сира-сира истамас эдим.

Биз бошимиздан кечирган воқеа... Мен аниқ айтишни истар эдим: бу воқеа ўтиб кетдими ёки ўтмадими? 1985 йилдан кейин жамиятимизни ислоҳ қилиш йиллари мобайнидаги энг оғир синовдан ўтдик. Сира муболағасиз айтиш мумкинки, биз раҳбарликнинг қоқ марказидаги, Президент ёнидаги реакцион кучлар уюштирган Конституцияга зид тўнтаришга рўбарў бўлдик. Мен ўзим кўтарган, ишонган ана шу кишилар Президентга қарши, конституциявий тузумга қарши, қайта қуришга қарши, халққа қарши, демократияга қарши фитнанинг қатнашчиларигина бўлиб қолмай, ташкилотчилари ҳам бўлдилар.

18 август куни соат ўн минути кам 17 да қўриқчилар бошлиғи менга, бир гуруҳ одамлар келишди, сиз билан учрашишни талаб қилишмоқда, деди. Мен, ҳеч кимни кутаётганим йўқ, ҳеч кимни таклиф қилмаганман ва мени ҳеч ким бу ҳақда хабардор қилгани йўқ, дедим. Қўриқчилар бошлиғи ўзи ҳам ҳеч нарсадан хабари йўқлигини айтди. Хўш, нега унда сиз ўша кишиларни киритдингиз? Бунинг боиси шундаки, жавоб берди у, ўша кишилар билан биргаликда давлат хавфсизлиги қўриқчилик бошқармаси бошлиғи Плеханов ҳам келган, деди у. Акс ҳолда шу кишиларни қўриқчилар Президент ҳузурига киритишмаган бўлур эди. Қоида ана шундай. Қатъий, аммо зарур қоида шунақа.

Мен ўша одамларни ким бу ерга юборганлигини аниқлашга қарор қилдим. Чунки, жамики алоқа — ҳукумат алоқаси, оддий алоқа, стратегик ҳамда космик алоқа ва бошқалар хонамда муҳайё эди, шу ерда ишлаб ўтирган эдим, бир телефон қулоғини кўтардим, ишламаяпти. Иккинчи, учинчи, тўртинчи, бешинчи телефон қулоқларини кўтардим — ишламаяпти. Ички телефонни кўтариб англадимки, бу ҳам узилган. Вассалом. Алоқасиз қолибман.

Ҳозирги ташриф одатдаги ташрифлардан эмаслигини тушундим. Хотинимни, қизим, куёвимни чақирдим ва қандай воқеа содир бўлганини айтдим. Менга бошқа маълумотларнинг кераги йўқ эди: гап жуда жиддий масала хусусида бораётгани аён эди. Ҳойнаҳой, ҳозир дўқ-пўписа қилишади ёки қамоққа олишга, олиб кетишга уринишади ёки бошқа бир кори-ҳол бўлади. Хуллас, ҳамма нарса бўлиши мумкин. Мен Раиса Максимовнага, Иринага ва Анатолийга, агар гап энг асосий нарса хусусида, сиёсат, йўлимиз хусусида бўладиган бўлса мен ўз тутган йўлимда қатъий тураман. На дўқ-пўписа, на тазйиқ менга кор қилмайди ва бошқача қарорларни қабул қилмайман, дедим.

Бу гапларни айтганимнинг боисини ўқиб олган бўлсангиз керак: чунки бу қароримдан кейин ҳар нарсани кутиш мумкин. Аввало, оила аъзоларимнинг аҳволи мушкул бўлиши мумкин. Биз буни ҳам биламиз.

Оила аъзоларим, сиз қандай қарорга келсангиз, шу бизга маъқул, сизнинг бошингизга тушган кўргилик — бизнинг бошимизга тушган кўргиликдир, дейишди. Шундай қилиб, маслаҳат ниҳоясига етди.

Мен келганларни таклиф қилишга чиқдим, лекин Президент аппарати бошлиғи Болдин етаклаб келаётган одамлар беорлик қилиб кабинетга кўтарилиб келишаётган эди.

Президентга қатъий талаб қўйишди — ваколатларингизни вице-президентга топширасиз, дейишди. Шунда мен, саволларингизга жавоб беришдан илгари «Сизни ким юборди!», деб сўрамоқчиман, дедим. Шунда «Комитет юборди» деган жавоб бўлди.

Журналистлар билан учрашувда М. С. Горбачев ҳикоя қилиб беришича, сўнгра фитначилар билан қуйидагича мулоқот бўлган:

— Қандай комитет ўзи?

— Мамлакатдаги фавқулодда ҳолат муносабати билан тузилган комитет.

— Уни ким тузган? Мен тузганим йўқ, Олий Кенгаш тузгани йўқ. Хўш, ким тузган?

Одамлар бирлашибди, энди Президентнинг Фармони керак бўлиб қолган экан? Президент олдига шундай масала қўйилди: ёки сиз Фармон чиқариб, шу ерда қоласиз ёки ваколатларингизни вице-президентга топширасиз.

— Хўш, нима муносабат билан масала шу таҳлитда қўйилмоқда?

— Мамлакат ҳалокат ёқасида турибди, чоралар кўриш керак, фавқулодда ҳолат зарур — бошқа тадбирлар қутқариб қола олмайди, хомхаёллар вақти ўтиб кетди... Мамлакатдаги аҳвол ана шундай.

Шунга ўхшаш гаплар бўлди.

М. С. Горбачев сўзини давом эттириб бундай деди: жавобимнинг маъноси қуйидагича бўлди — мен мамлакатдаги сиёсий, иқтисодий, ижтимоий вазиятни, одамларнинг аҳволини, уларнинг турмушини, улар бошидан кечираётган мушкулликларни ҳаммангиздан кўра яхшироқ биламан. Биз шундай бир паллага кирдикки, тур-

(Давоми иккинчи бетда).

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Президентининг

ФАРМОНИ

ДАВЛАТ ТЎНТАРИШИ ТАШКИЛОТЧИЛАРИНИНГ ҒАЙРИКОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУЖЖАТЛАРИНИ БЕКОР ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

Бир гуруҳ фитначилар давлат тўнтариши қилиш мақсадида 19 августга ўтар кечаси ҳокимиятни босиб олдилар. Россия раҳбариятининг қатъий ҳаракатлари, бошқа республикаларнинг принципиал позицияси, москваликлар, ленинградликларнинг, бошқа минтақалар аҳолисининг демократияни ва конституциявий тартибни ҳимоя қилиб чиқишлари туфайли бу жиноят даф қилинди. Фитначилар армияни халққа қарши юборишга муваффақ бўла олмадилар.

Фавқулодда ҳолат давлат комитети деб аталган комитет диктаторлик тартибларини ўрнатиш ва мамлакатни демократик ислоҳотлар йўлидан қайтариш мақсадида бир қанча ҳужжатлар чиқарди.

Фитнанинг барча оқибатларини тугатиш ва айбдорларни жазолаш учун зарур бўлган чоралар кўрилмоқда.

Ушбу Фармон билан қарор қиламан:

1. Фавқулодда ҳолат давлат комитети ёки унинг айрим аъзолари чиқарган барча қарорлар бекор қилинсин.

2. Фавқулодда ҳолат давлат комитетининг барча аъзолари эгаллаб турган лавозимларидан четлаштирилсин.

3. СССР Бош прокурори фитнада қатнашган шахсларга нисбатан жиноий иш қўзғатганлиги ва тергов СССР Иттифоқи ҳамда РСФСРнинг мўътабар органлари билан биргаликда олиб борилаётганлиги маълумот учун қабул қилинсин.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти
М. ГОРБАЧЕВ.
Москва, Кремль.
1991 йил 22 август.

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ БЮРОСИ ВА МАРКАЗИЙ НАЗОРАТ КОМИССИЯСИ РАЁСАТИНИНГ БАЁНОТИ

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюроси ва Марказий назорат комиссияси раёсатининг КПСС Марказий Комитети раҳбарияти, унинг Сиёсий бюроси ва котибиятининг қонуний равишда сайланган СССР Президенти М. С. Горбачевни ўз вазифаларини бажаришдан зўравонлик билан четлаштирган, Марказий Комитет Бош котибини КПССдан ажратиб қўйган СССРда Фавқулодда ҳолат давлат комитети деб аталмиш комитетнинг ғайриконституциявий ҳаракатларига ўз муносабатини ҳозирги пайтгача ифода этмаган ортодоксал қисмининг қўрқоқ ва принципсиз позициясини қатъиян қоралайди.

Бунинг ўрнига республика коммунистларини, маҳаллий партия органларини чалғитишга ва уларни давлат тўнтаришини қўллаб-қувватлашга мажбур қилишга уриниш бўлди. КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси ва котибиятининг ортодоксал раҳбарияти ҳаракатлари умуман партиянинг, шу жумладан юз минглаб коммунистларнинг шаъни ва қадр-қимматини зарба остига қўйди. Вужудга келган вазиятда Ўзбекистон коммунистлари сиёсий авантюрачиларнинг иғвогарликларига учмадилар ва республикада барқарор ҳамда осойишта вазиятни таъминлаш учун ҳамма ишни қилдилар.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюроси ва Марказий назорат комиссияси раёсати юқорида баён этилганларга асосланиб, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби ўртоқ И. А. Каримовнинг бундан кейин КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг ҳозирги таркибида қола олмаслиги тўғрисидаги баёнотини қўллаб-қувватлайди.

Биз Ўзбекистон Компартияси ўз дастури, устави ва адлия идораларидан қонуний тарзда рўйхатга олинган партия сифатида ушбу баёнотдан келиб чиқадиган барча масалаларни кўриб чиқиш ҳуқуқини ўзида сақлаб қолади, деб ҳисоблаймиз.

АВГУСТ КЕНГАШИ

Мактабларни бошқаришнинг энг муҳим омиллари нималардан иборат? Бозор иқтисодиёти шароитида мактабларни ўз-ўзини маълум даражада маблағ билан таъминлашнинг йўллари борми? Ёш авлодни тарбиялашда ва ўқитишда мактаб маъмурияти иш фаолиятини янгилашдаги энг муҳим йўналишлари қандай? Ана шу каби қатор масалалар Тошкентдаги 260-ўрта мактабда бўлиб ўтган пойтахт мактаблари директорларининг анъанавий август кенгаши баҳс-мунозарасининг мавзуи бўлди. Бу ерда кенгаш қатнашчилари 10 та шўъба бўйича илғор тажрибаларни алмашдилар, муаммоларни ҳал этиш йўлларини аниқлаб олдилар.

Кенгашнинг ялпи йиғилишида Тошкент шаҳар ижроия комитети халқ таълими бош бошқармасининг бошлиғи Ҳ. Қ. Йўлдошев «Фуқаро аҳиллиги ва миллий тотувлик» мавзуида маъруза қилди.

Йиғилишда Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитасининг котиби К. Ю. Юсупов қатнашди ва нутқ сўзлади.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитасининг Матбуот маркази.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДА

Аҳолини озиқ-овқат, энг зарур моллар билан ўз вақтида ва узлуксиз таъминлаш, шунингдек бозор муносабатларига ўтиш даврида аҳолини ижтимоий ҳимоялашнинг қўшимча чора-тадбирларини кўриш мақсадида эътиборга олиб, 22 август куни Вазирлар Маҳкамасида Қорақалпоғистон Вазирлар Кенгаши, вилоятларнинг бошқарув идоралари, вазирликлар ва идоралар раҳбарларининг селектор кенгаши ўтказилди. Кенгашда Ўзбекистон ССР вице-президенти Ш. Р. Мирсаидов раислик қилди.

Республика аҳолисини асосий озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш, савдо тармоғида шу молларнинг мавжудлиги ва келгуси куз-қиш фаслида уларнинг заҳираларини вужудга келтириш масалаларига кенгашда асосий эътибор берилди. Шу муносабат билан халқ депутатлари маҳаллий Советлари ижроия комитетлари раисларининг республика Президентининг тегишли фармонларини ва ҳукумат қарорларини бажариш юзасидан кўрилган чора-тадбирлар ҳақидаги ҳисоботлари тингланди.

Асосий турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари етишмай турган бир пайтда айрим вилоятларда жуда тақчил маҳсулотлар (дон, ун, қанд-шакар, гўшт, сарёғ)ни республикадан ташқарига ташиб кетиш фактлари ҳали ҳам содир бўлаётганлиги қайд этилди. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ўз вақтида бундай ҳолатнинг олдини олдилар, бир қанча вилоятларнинг раҳбарлари эса бундан буён шундай фактларга йўл қўйилган тақдирда айбдорлар жуда қаттиқ жавобгарликка тортилади, деб огоҳлантирилди.

Тошкент шаҳар ижроия комитети ва бир қанча вилоятларнинг раҳбарлари шаҳар аҳолисини савдо корхоналари ва матлубот кооперацияси орқали қишлоқ хўжалик маҳсулотлари билан етарли таъминламаётганликлари кўрсатиб ўтилди. Барча вилоятларда қишлоқ хўжалик маҳсулотларини шаҳарларда, район марказларида ва аҳоли яшайдиган бошқа жойларда сотиш учун ёйма бозорларни мунтазам равишда ташкил этиш тавсия қилинди.

Куз-қиш фасли учун зарур озиқ-овқат заҳираларини ғамлаб қўйиш, аҳолини дон, ун, қанд-шакар, гўшт билан етарли миқдорда таъминлаш мақсадида халқ депутатлари маҳаллий Советлари ижроия комитетларининг республика ташқарисида шу молларни етиштирувчилар билан айирбошлаш битимларини амалга оширишларига ижозат бериш мақсадга мувофиқ, деб топилди.

Кенгашда Ўзбекистон ССР Президентининг чакана нархлар ислоҳ қилиниши муносабати билан аҳолини ижтимоий ҳимоялаш, келин-куёвларга мебель, гиламларни арзон нархларда сотиш, мактаб формаси, болалар пойабзали учун аниқ нархларни белгилаб қўйиш, меҳнаткашларга берилаётган компенсация тўловларини 100 сўмгача етказиш ҳамда болалари ва ўқувчи ёшлари бўлган оилаларга бир йўла компенсацияларни кўпайтириш тўғрисидаги фармонларини ҳамда ҳукуматнинг шу ҳақдаги қарорларини амалда рўёбга чиқаришга алоҳида эътибор берилди.

Ўзбекистон ССР Молия вазирлиги совет ва хўжалик идоралари билан биргаликда зарур тўловлар бюджетга ўз вақтида тушиб туришини таъминлаш, шунингдек аҳолига компенсация тўлаш учун зарур пул маблағларини қидириб топиш топширилди.

Янги ўқув йили бошланиши муносабати билан Ўзбекистон ССР Савдо вазирлигига, Ўзбекбирлашувга республикадаги барча болаларни мактаб формаси, пойабзал ва бошқа анжомлар билан тўла ҳажмда таъминлаш имкониятини қидириб топиш топширилди. Ушбу топшириқни ўз вақтида амалга ошириш учун комиссия тузилди. Бу комиссия бир ҳафта муддат ичида барча вилоятларда мактаб ашёлари етарли миқдорда бор-йўқлигини текшириб чиқиши ва амалий ёрдам бериши лозим.

Айни вақтда вазирликларга, идораларга соғлиқни сақлаш, маданият, маориф ходимларига иш ҳақи ўз вақтида тўланмаётганлиги ҳақидаги мисоллар кўрсатиб ўтилди ва вужудга келган вазиятда бунга асло йўл қўйиб бўлмаслиги таъкидланди.

Шу муносабат билан республика банкларига, хўжалик идораларининг раҳбарларига ишчилар, колхозчилар, ноишлаб чиқариш соҳаси ходимларининг иш ҳақи ва пенсионерларнинг пенсиялари ўз вақтида тўланиши устидан назоратни кучайтириш топширилди.

Ҳудуд ва тармоқ идораларининг раҳбарлари билан селектор кенгашларни мунтазам равишда ўтказиб туриш, ижтимоий дастурлар қандай бажарилаётгани хусусида уларнинг ҳисоботларини тинглаш зарур, деб топилди.

Аҳолини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш чора-тадбирларини ўз вақтида ва тўла-тўкис амалга ошириш, уни озиқ-овқат, энг зарур моллар билан таъминлаш, турмушнинг барча соҳаларида тартиб ва интизомни мустаҳкамлаш республикаги ижтимоий-сиёсий барқарорликни сақлаб қолишга, иқтисодиётни юксалтиришга ва халқ фаровонлигини янада ошириш учун шароит яратишга имконият бериши қайд этилди.

СССР ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ЖУРНАЛИСТЛАР БИЛАН СУҲБАТИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

мушни яхшилаш учун жадаллик ва қатъият билан ҳамма ишларни қилиш керак. Аммо мен масалаларни ҳал этишнинг юзлаб, минглаб, миллионлаб одамлар нобуд бўладиган усулига қатъиян қаршиман. Бу ўринда мен фақат сиёсий ва маънавий мулоҳазалар билангина шундай йўлни тутаётганим йўқ. Бундай усулдан биз бутунлай воз кечишимиз зарур. Акс ҳолда биз ўзимиз амалга оширишга киришган барча ишлардан воз кечишимиз, уларга хиёнат қилиб, кўмиб ташлашимиз керак. Янгидан қонли жаҳаннам гирдобига тушиб қолишга яна рози бўлишимиз керак.

Шунинг учун мен бундай дедим: сиз ҳам, сизни юборганлар ҳам бузғунчиларсиз, сизлар ўзингизни ҳалок этасиз, сизлар-ку майли-я, ихтиёр ўзингизда, лекин мамлакатни, биз қилаётган жами ишларни ҳалок қилмоқчисиз. Биз шартномани имзолаш арафасида турибмиз. Шундан илгарироқ бир ой мобайнида ишлаб, озиқ-овқат, ёқилғи, молия муаммоларига оид йирик қарорлар тайёрлаган эдик, бундан муддао — сиёсий ва иқтисодий вазиятни тезроқ барқарорлаштириш, бозор жараёнларини жадалроқ ривожлантиришдир. Турмушнинг барча соҳаларида қанот ёйиш учун одамларга кўпроқ имконият беришдир. Тотувлик кўзга чалиниб қолганда шундай қилинди. Дарҳақиқат, тотувлик етишмай турибди, ҳали у томон, ҳали бу томон шубҳага тушмоқда. Жумҳуриятлар билан марказ ўртасидаги, сиёсий ва ижтимоий ҳаракатлар ўртасидаги муносабатларда шундай бўлиб турибди. Булар кўриниб турган нарсалар. Аммо тотувликни қидириш — якка-ю ягона йўлдир. Тотувлик нишоналари кўриниб қолди ва биз олға қараб силжий бошладик. Фақат ўз жонига қасд қилган кишиларгина ҳозир мамлакатда яккаҳокимлик режимини жорий қилишни тавсия этиши мумкин.

Истеъфога чиқинг, деган талаб кўндаланг қўйилди.

У талабингизга ҳам, бу талабингизга ҳам сира рози бўлмайман, дедим мен, сизни бу ерга жўнатганларга шу гапни етказинг. Сиз билан гаплашадиган бошқа гапим йўқ. Сиз Президент ҳар қандай телеграмма остига дарҳол имзо чекишга тайёрдир, деб айтишингиз мумкин. Бизда бунинг учун сабаб бор — 20 август куни янги Иттифоқ шартномасини имзолаймиз. Ўшанда якшанба оқшоми эди, мен тантанали маросимдаги нутқим матнини ёзиб тугатаётган эдим. (Тушдан сўнг соат 4 ларда Шахназаров билан шу хусусда гаплашдим. Ёнимда эса бошқа ёрдамчим — Черняев бор эди, лекин у, суҳбатда қатнашмади). Биз у ерда кўпгина раҳбарлар билан учрашамиз, 21 август кунига эса Федерация Кенгашининг мажлиси белгиланган: биз ана шу барча масалаларни муҳокама қиламиз. Биз ҳукумат даражасида келишувга кела олмаган муаммолар хусусида келишиб олишимиз керак.

Ана шулар марказий масалалардир. У ерда бир қарорга келишимиз керак, дедим мен, лекин сиз ўйлаётган йўллар билан эмас. Борингки, сиз эртага фавқулодда ҳолат эълон қиласиз дейлик, кейин нима бўлади? Лоақал бир кун кейин нима бўлишини, кейинги тўрт қадам қандай бўлишини айта оласизми? Мамлакат рад этади, мамлакат шу тадбирларнинг барчасини қўллаб-қувватламайди.

Сиз қийинчиликлардан, халқнинг толиқиб қолганидан, у гўё ҳар қандай мутлақ ҳокимни қўллаб-қувватлашга тайёрлигидан устомонлик билан фойдаланиб қолишни истайсиз...

Мен ўша кунлар ўртоқ Черняев билан биргаликда жуда катта мақолани ёзаётган эдим, бу мақола 32 бет чамаси бўлиши мумкин эди. Ўша мақолада шунга ўхшаш бир воқеа бўлиши баён қилинган эди, буни қарангки, «қаҳрамонлар ҳам кириб келиб қолишди». Ўша воқеа хусусида мен баён этган далил-исботлар аниқ: бу жамият учун ўлим билан баробардир, бу шундай боши берк кўчаки, жамиятни орқага улоқтириб ташлайди, қўлимиздаги барча бисотни кўмиб юборади.

Ҳамонки, раҳбариятнинг бир қисми шубҳага тушиб қолган экан, мен халқ депутатлари съездини, Олий Кенгашни чақиришга тайёрман. Келинг, йиғилайлик, муҳокама қилайлик. Жойлардан келган депутатлар нималар содир бўлаётганини билиб олишсин. Фавқулодда қарорлар, бошқа чоралар кўрайлик. Мен тотувлик йўлини, ислоҳотларни теранлаштириш, Ғарб билан ҳамкорлик йўлини ҳимоя қиламан, шу уч асосий йўналишни ҳозир бир-бирига пайвандлаш, бир-бири билан ҳамоҳанг этиш зарур. Бунинг устига ҳозир, ана шу ҳал қилувчи босқичда халқлар биз билан ҳамкорлик қилиш истагини айтмоқдалар.

Аммо кар-соқовларга гап уқтириб бўлармиди. Улар, ҳойнаҳой, шай бўлишган эди. Ҳозир шу нарса аёнки — иш бошлаб юборилган эди.

Мен, сизга айтадиган гапим йўқ, дедим. Бориб айтинг, мен батамом қаршиман, сиз мағлубиятга учрайсиз. Мен халқнинг бошига фалокат тушишидан ва сўнгги йилларда биз қилган ишларнинг чил-парчин бўлишидан хавотирда эдим... Шу билан учрашув тугади.

Аммо уларнинг талабига қарши мен ўзимнинг қатъий талабимни айтиб, хулосаларимни баён этганимдан сўнг, энди муҳолифликка ўтиб олишди. Ҳам денгиз томондан, ҳам қуруқликдан яккалаб қўйишди. Менинг ёнимда 32 қўриқчи бор эди. Улар охиригача туришга қарор қилишди, ҳамма нарсадан, шу жумладан, оиламдан ҳам «кўз-қулоқ» бўлиб туришди, барча жойларни тақсимлаб олишди. Янаев гуруҳи журналистлар билан бўлган учрашувда, гўё мен оғир бетоб бўлиб қолганим ва энди ишга чиқишим мушкуллигини айтгани маълум бўлганидан кейин, менга шу нарса аён бўлдики, ана шу Баёнот рўёбга чиқиши учун барча шарт-шароит муҳайё этилади. Қўриқчилар ҳам буни уқиб олишди. Озиқ-овқатдан воз кечишга қарор қилинди. Қўлимизда борига қаноат қиладиган бўлдик. Ана шу жиноятчиларнинг сиёсий жиҳатдан кўрлиги ва масъулиятсизлигидан ларзага тушган ва қаҳр-ғазабим ошиб тошган бўлса ҳам, лекин ўзимни жуда вазмин тутдим. Шунга ишончим комил эдики, бу воқеа узоқ давом этиши мумкин эмас эди — қўллари калталик қилади.

72 соат яккаланиб турдик, курашавердик. Назаримда, Президентнинг руҳини букиш учун ҳамма ишлар қилинди. Нима ҳам дердим, оғир бўлди...

Ҳар куни эрталаб ва кечқурун алоқа тикланишини, дарҳол самолёт юборилишини ва Москвага иш жойимга учиб кетишимни талаб қилавердим. Янаев гуруҳи журналистлар билан учрашгандан кейин мен юқоридаги талабларга яна биттасини қўшдим. Сиҳат-саломатлигимнинг ёмонлашганлиги ҳақидаги ёлғон хабар матбуотда рад этилишини талаб қилдим. М. С. Горбачев, сизларнинг ҳузурингизда сўзлаган ўша гуруҳга мансуб жуда бардам-бақувват кишиларнинг қўллари титраб турган эди, деганида, журналистлар кулиб юборишди ва қарсак чалишди. Сиз, деди Президент, яхши саволлар бердингиз, уларни обдон мазаҳ қилдингиз, ахир бу майнабозчилик эди-да.

Оламдан узилиб қолган эдик. Лекин фаросатли йигитлар идора хоналаридан эски приёмникларни топиб келишди, антенналарни мослашди. Нимаики эшитиш мумкин бўлса шуни эшита бошлашди. Би-Би-Си, «Озодлик» радиостанцияларининг эшиттиришлари дурустроқ янграй бошлади. Шундан кейин «Америка овози» хабарлари пайдо бўлди; ҳарқалай менга ана шу ахборотга суяниб шуни айтишган эди.

Шундан кейин М. С. Горбачев совет ва чет эл журналистларига миннатдорчилик изҳор этди, телевидение орқали совет халқига Мурожаатимни ҳозиргина ёзиб олишди, ушбу Мурожаатда сизларга миннатдорчилик айтганман. Одамлар фуқаролик бурчига содиқ қолиб, масъулиятли позицияни эгалладилар ва бузғунчилар билан ҳамкорлик қилмадилар. Бу қилмиш зўравонлик бўлди. Ур-тўпалонлар ҳақида менга обдон сўзлаб беришди, хабарим бор, деди Президент.

Бу ерда, сизнинг ҳузурингизда шуни айтмоқчиманки, деб сўзини давом эттирди М. С. Горбачев, мен ҳақиқатан ҳам сиз билан биргаман. Биз олти йил мобайнида шу қадар машаққат билан, шу қадар азият чекиб олға қараб ҳаракат қилиш йўлларини беҳуда қидирмаганлигимизни сиз ҳам мангиз кўриб турибсиз. Жамият исёнчиларни рад этди, улар яккаланиб қолишди. Армияни халққа қарши қўйиш уларнинг қўлидан келмади. Армия одамлар билан алоқа боғлади ва ҳеч ким ҳеч нарса қилолмай қолди. Шунда фитначилар мағлуб бўлганликларини тушунишди.

Жумҳуриятлар тўғри йўл тутдилар. Мен Россия парламентининг, Россия депутатларининг, Россия ҳукуматининг тутган қатъий йўлига ҳамда Россия Президенти Борис Николаевич Ельциннинг матонатига муносиб баҳо беришим ва биринчи ўринга қўйишим керак.

Яна шуни айтишим керакки, бугунги кунда москваликлар ва ленинградликлар, кўпгина бошқа минтақаларнинг аҳолиси лозим даражада қатъий позицияда турганига ҳам муносиб баҳо беришимиз керак бўлади. Фитначилар гўё мамлакат уларни қўллаб-қувватлаётгандек қилиб кўрсатишга уриндилар. Лекин улар нимани топишди — ахир, бизда ҳозир ҳамма нарсани топиш мумкин.

Моҳият эътибори билан мамлакат бу қонли йўлни рад этди. Назаримда, халқнинг асл позициясидан далолат берувчи бундан яхшироқ далилларни, фикрни бундан теранроқ билиб олишни бошқа бирон йўл билан топиш мушкулдир. Шу кунларда мен кўп одамлар билан — Президент Буш, Президент Миттеран, Канцлер Коль, Бош министрлар — Мейжор, Мальруни, Хоук, Кайфу, Андреотти, Президент Муборак билан гаплашдим... Хуллас Каддафи, Ҳусайн ва Рубикс бундан мустаснодир. (Залда кулги).

Болтиқбўйида, бошқа республикаларда жараёнлар осонлик билан кечмаётганлигини тушуниб турибман. Аммо ўша муаммоларни бутунлай бошқача усуллар билан ҳал этиш лозимлигини кўрмаслик ҳам сиёсий сўқирликдир. Мен Рубикс хусусида гапирганимнинг боиси бор, менга айтишларига қараганда у ўша комитетни қўллаб-қувватлашини дарҳол айтибди.

Россия, унинг раҳбарияти, бошқа республикалар халқ муросасиз позиция эгаллаганлиги, армия халққа қарши бормаганлиги маълум бўлиб қолганидан кейин улар саросимага тушиб қолиб, аҳволдан чиқиш йўлини қидира бошладилар.

Менга айтишларича, бир гуруҳ фитначилар Президент самолётида Қримга келишиб, Президентни Москвага олиб кетишмоқчи бўлишган. Улар келишганидан кейин, мен бундай дедим: уларни уйга киритиб, қўриқчи қўйинг ва менинг қуйидаги талабимни етказинг: ҳукумат алоқаси уланмас экан мен уларнинг биронтаси билан ҳам сўзлашмайман. Алоқани тиклашга кўп вақт кетади, дейишди. Ҳеч қиси йўқ, дедим мен, энди ҳеч қаёққа шошилаётганим йўқ. (Залда кулги).

Алоқа уланди, мен мамлакат билан гаплаша бошладим. Биринчи бўлиб Борис Николаевич Ельцин билан гаплашдим, Назарбоевга, Кравчукка, Дементейга, Каримовга қўнғироқ қилдим. Мен уларга гарнизоним билан бу ерда турганимни айтдим. (Кулги). Дарҳақиқат 72 соат жиғибийрон бўлиб турдим. Қўриқчилар, бизни кемада олиб кетишса, керак, деган хаёлга боришибди. Аммо, маълум бўлишича, аксинча, денгизчилар Президентни мушкул аҳволдан чиқариш ҳақида имо-ишора қилишган экан.

М. С. Горбачев флот фитначиларнинг ҳатти-ҳаракатига қўшилмаганлигини таъкидлади.

Шундан кейин, деди у, мен ишга киришдим. Мен Моисеевга (уни Қримдан чақиртириб олишди) мудофаа вазирлигига раҳбарликни ўз зиммасига олиши, қўшинларни дарҳол казармаларга, ўзлари турган жойга қайтарилиши, Язовга лавозимидан четлаштирилгани ва қамалишини айтиши тўғрисида кўрсатма бердим.

Бу ишларнинг ҳаммаси қилинди. Мен Кремль комендантини топиб, Давлат хавфсизлиги комитетининг полки кимга бўйсунаётганини сўрадим ва полк командирини чақириб беришни талаб қилдим. Уни чақиришди. Унга телефонда, мендан ва Кремль комендантидан бошқа ҳеч кимга бўйсунманг, деб кўрсатма бердим. У: «Шундай қилинади», — деди.

Хуллас, мен дарҳол фалокатнинг йўлини тўсиш учун энг муҳим жойларга қўнғироқ қила бошладим, чунки ҳали хавф бартараф этилмаган эди. Йўлда ҳам, бошқа бирон жойда ҳам мени йўқ қилишлари мумкин эди.

Кейин менга Россия Федерацияси делегацияси тушган самолёт учиб келаётганини айтишди. Мен, аввало, уларни қабул қилишимни айтдим. Вазир Панюков билан, Моисеев билан алоқа боғладим, делегация тушган самолётни Симферополда эмас, балки ҳарбий аэродромда қўндириш лозимлигини айтдим, агар Симферополга тушишса, мен турган жойга келишгунича орадан 3 соат ўтган бўлур эди. Уларни кутиб олиш, транспорт етказиб бериш ҳақида буйруқ бердим. Делегация етиб келди. Биз гаплашиб бир-биримизни яхши тушундик, назаримда, бошимиздан кечган воқеалар туфайли тажрибамиз ҳам, бир-биримизни тушуниш ҳам ортди. Шунинг ўзи демократик кучларнинг бирлашиши нима-ю уларнинг ажралиб кетиши нималигини кўрсатди. Баъзан бирон-бир масала хусусида бир-биримизнинг пешонамизни ёргудек бўламиз, бир-биримизни душман деб эълон қилишгача борамиз... Биз, деди сўнгра Президент, жўнаб кетиш ҳақида ўйлай бошладик. Сўнгра мен яна анчагина кўрсатмалар бердим.

Ивашко ва Лукьянов алоҳида-алоҳида келишди. Уларга транспорт беришмаса ҳам етиб келишибди. Уларни қабул қилдим. Фитначиларни эса қабул қилганим йўқ, кўрганим йўқ, кўришни ҳам истамайман. Биз уларни самолётларга бўлиб юбордик, олиб келдик, самолётдан тушишаётганда ҳаммаларини қамоққа олдик ва ажратиб ташладик. Мен Кремль комендантига улар билан ҳамкорлик қилган кишиларни киритмаслик ҳақида буйруқ бердим.

Шартномани тузиб чиққан ва уни имзолашга тайёрлаган тўққиз республика раҳбарлари билан учрашувни эртага тайинладим. Биз эртага учрашамиз ва барча масалаларни муҳокама қилишимиз керак.

Бу оғир сабоқ. Шахсан менга оғир сабоқдир. Бу мен учун оғир жароҳатдир, деб эътироф этди Михаил Сергеевич.

Назаримда, биз эртага олдинга қараб қиладиган ҳаракатимизнинг бош масалалари ва янги тадбирлар юзасидан нуқтаи назарларни муҳокама қиламиз, ўйлаб кўрамиз ва ишлаб чиқишга киришамиз. Бунда бошимизга тушган кулфатнигина эмас, ана шу воқеалар важидан очилган жуда катта имкониятни ҳам кўриш керак. Бу воқеалар халқимизнинг қатъий йўлини кўрсатди. Чет эл давлатларининг раҳбарлари билан бўлган суҳбатларда улар халқ тутган йўл, армия тутган йўлга эътиборни қаратдилар. Иттифоқда ҳозирнинг ўзидаёқ шундай ўзгаришлар содир бўлдики, энди бу ўзгаришлар шарофати билан орқага қайтилмайди. Мазкур раҳбарлар биз ана шу имкониятлардан фойдаланишимизга умид боғламоқдалар. Уларнинг ҳаммаси ҳамкорлик қиламиз, деб ишонтирдилар ҳамда бу ҳамкорлик яна ҳам фаолроқ, яна ҳам қатъиятли бўлиши лозим, деб ҳисобламоқдалар. Мен бугун Европа Иқтисодий Ҳамжамияти мамлакатларининг 12 элчисини қабул қилдим, улар биз билан бирдам эканликлари ва бизни қўллаб-қувватлашларини айтдилар.

Қандай қарорлар қабул қилинди? Мен Фармон чиқардим...

Мен сизга айтсам, аҳвол шундай эдики, мени, оиламни, мен бирга бўлган кишиларни йўқ қилиб юборишлари ёки азоб-уқубатга солишлари ва Президент мана бундоқ позицияда турибди, деб айтишлари, бунинг устига унинг номидан ҳаракат қилдик, деб рўкач қилишлари мумкин эди. Журналистлар билан бўлган ўша суҳбатда гарчи жўн, қўпол бўлсада, уларнинг макр-ҳийласи менга аён бўлди, Россия Федерациясидан келган бир ўртоқнинг менга айтганидек, бошқа кўп нарсалар қатори улар макр-ҳийлага ҳам уддабурон эмас экан.

Мен дарҳол сўз ва тасвиримни видеопленкага туширишга қарор қилдим. Тўртта ёзув пайдо бўлди. Плёнкани Ирина ва Анатолий тўрт қисмга бўлишди ва биз уни жўнатиш учун ишончли одамни, ишончли йўлларни қидира бошладик.

Президент пленкани журналистларга кўрсатди. Мана бу плёнка шулардан биридир, деди Президент, уни Игнатенкога бераман, кўриб чиқсин, ҳалиги гуруҳ «саҳна»дан тушган бўлса ҳам, бошқалар пайдо бўлиб қолиши мумкин. Врач ўз мулоҳазасини бир неча нусхада ёзди, биз уни тарқатдик, бундан муддао шуки, Президентнинг сиҳат-саломатлигини аслида қандайлигини ҳамма билиб қўйсин. Ниҳоят, мен дастлабки тўрт банддан иборат баёнотни ёздим ва ўз қўлим билан буни мен ёзганман, деб қўшиб қўйдим (ўша тўрт банд ёзув машинкасида ёзилган) ва имзоладим.

Биринчи банд: менинг бетоблигим, ўз вазифаларимни бажаришнинг имкони йўқлигини рўкач қилиб, Президент вазифаларини адо этишни Янаев ўз зиммасига олганлиги — бу халқни алдашдир ва шу боисдан ҳам бунга давлат тўнтариши деб баҳо берилиши керак.

Иккинчи. Бунинг маъноси шуки, шундан кейинги барча ҳатти-ҳаракатлар ғайриқонуний ва ғайриҳуқуқийдир: Президент ҳам, халқ депутатлари Съезди ҳам Янаевга бундай ваколатларни бермаган.

Учинчи. Лукьяновга таркиб топган вазиятни кўриб чиқиш учун СССР Олий Кенгаши ва халқ депутатлари Съездини зудлик билан чақириш тўғрисидаги менинг талабимни етказиб қўйишни сўрайман. Чунки фақат Съезд ва халқ депутатларигина, таркиб топган вазиятни кўриб чиқиб, зарур давлат тадбирлари ва уларни амалга ошириш воситаси тўғрисидаги масалани ҳал этишга ҳақлидирлар.

Тўртинчи. Олий Кенгаш ёки халқ депутатлари Съездининг юқорида эслатиб ўтилган қарорлари қабул қилинишига қадар бундан буён Фавқулодда ҳолат давлат комитетининг ҳатти-ҳаракатлари дарҳол тўхтатиб қўйилишини талаб қиламан. Бундай ҳатти-ҳаракатларнинг давом эттирилиши, Фавқулодда ҳолат давлат комитети кўраётган чораларнинг бундан буён ҳам кўпайиб бораверши барча халқларнинг бошига кулфат солиши, вазиятни янада кўпроқ кескинлаштириши ва ҳатто, марказ билан республикаларнинг тангликдан чиқиш юзасидан келишиб олинган ишини батамом барбод этиши мумкин.

Мен жавобни талаб қилдим. Менга, кутинг, жавоб бўлади, дейишди. Аввалига ҳеч қандай жавоб бўлмади, кейин эса, жавоб бўлади, дейишди. Лекин ҳеч қандай жавоб олганим йўқ.

Аҳвол ана шундай.

Ҳозир энг муҳими — қарор қабул қилиш керак. Мен вице-президент, комитет ва ҳукуматнинг шу кунларда қабул қилган барча қарорларини бекор қилдим. Мен ўз ҳокимиятимдан фойдаланиб, одамларни эгаллаб турган лавозимларидан четлаштирдим ва бўшатдим. Олий Кенгаш қарорларини талаб этадиган масалаларни эса кўриб чиқиш учун тақдим этдим. СССР прокурори менга кеча жиноий иш қўзғатилганлигини айтди ва биз тергов бригадаси СССР ва РСФСР терговчиларидан иборат бўлади, деб келишиб олдик.

Бир кун ҳам эътиборсиз қолдириб бўлмайдиган соҳалар бўйича муваққат қарорлар қабул қилинди. Эртага республикаларнинг раҳбарлари билан учрашганимизда, жумладан, ва асосан ҳокимият ишлаши, баҳамжиҳат ҳаракатлар кучайиб бораверши учун кучларни жойлаштиришни пухта ўйлай бошлаймиз. Вақт ғанимат, дастур бор, олға қараб ҳаракат қилиш керак, муаммоларни ҳал қилиш лозим, бу энг асосийсидир.

Неча ўнлаб одамлар қўл кўтаришгани СССР Президентига матбуот ходимлари берадиган саволларнинг кўплигидан далолат беради. Дастлабки саволнинг мазмуни бундай: нега давлат бошлиғи теварагида исёнга қодир бўлган одамлар бор эди?

Биз шу қадар кенг миқёсдаги, шу қадар теран ва кўламли ислоҳотлар қайси жамиятда амалга оширилаётганини ҳеч қачон унутмаслигимиз керак, деди М. С. Горбачев. Бу мамлакатимизнинг ўзига хослигидир. Бу мамлакатда неча ўн йилликлар ва ҳатто неча асрлар мобайнида содир бўлган воқеалар, ўзгаришларнинг суръати, теранлигинигина эмас, айни вақтда танлаб олинган вазифаларни ҳал этишнинг усуллари, шаклларини ҳам тақозо этади.

Рўй-рост айтадиган бўлсам, биз мамлакатда жамоатчилик фикрини, демократик вазиятни қарор топтирмаган бир пайтда, яъни дастлабки босқичларда ана шундай бурилиш муваффақият қозониши мумкин эди. Ана шу йиллардаги менинг вазифам мазкур сиёсий йўлни ўтказиш, асраб-авайлаш ва қутқариб қолишдан иборат бўлди.

Кейинги босқичларда аҳвол тубдан ўзгарди. Биринчидан, Бутуниттифоқ XIX партия конференциясидан кейин теран демократик жараёнлар бошланди, бошқача муҳит юзага келди. Шундан кейин сайлов бўлди, ошкоралик рўёбга чиқди. Ва ниҳоят матбуот (ҳатто сўнгги кунлардаги маълум йўналиши ва ҳовлиқмалигига қарамай, матбуотда нималар босилгани ва ҳозир нималар босилаётганлигига қарамай) ҳам ўзгарди. Йўл-йўлакай айтадиган бўлсам, кеча менга Россия Журналистлар уюшмасидан бир гуруҳ журналистлар қўнғироқ қилишди. Мен бундай дедим: биласизми, биз ҳаммамиз жуда диққат-эътиборли бўлишимиз керак. Бу ҳаммага сабоқ бўлди, чунки важ-баҳонадан, вазиятнинг ўткирлигидан, баъзан эса газеталардаги мақолаларнинг беандишалигидан фойдаланилди. Мана буни қаранг, лавозимларни ким олаяпти, халқни чўчитаяпти, у томондан ҳам диктатура ўрмалаб келаяпти, бу томондан ҳам бошқа диктатура ўрмалаб келаяпти, деб ёзилди газеталарда.

Президент қайта қуришнинг турли босқичларида жамиятдаги сиёсий кучларнинг жойлаштирилишини қисқача таҳлил этиб, бундай деди: биз ҳозир ўзгартишларнинг ҳал қилувчи босқичига етиб келдик. Ҳокимият ўзгармоқда, мулкчилик муносабатлари ўзгармоқда, Федерация ўзгармоқда. Янги Иттифоқ шартномаси имзоланадиган кун ҳам яқинлашиб қолган эди. Шартномани имзолаш арафасида рўй берган воқеалар, қилинган ишлар тасодифий эмас. Қаттиқ олишув бўлаётганининг сабаби ҳам шунда. Буни ҳамма тушуниши, рўй берган воқеалардан сабоқ чиқариши керак.

Бу вазиятда ҳамма — ўзгартиш тарафдорлари ҳам, унга қарши бўлганлар ҳам шошилди. Турли ёндашувлар, турли йўллар пайдо бўлибгина қолмай, улар кўпчилик олдига қўйилди. Шу жумладан халқ депутатлари Съездида ҳам «Йўқолсин президент!» деган шиорлар ҳамда қандайдир «ижтимоий нажот комитети»ни тузишга даъватлар эшитилиб қолди. Бунда ҳеч қандай янгилик йўқ.

Мен эса қайта қуриш йўлини сақлаб қолишни ўзимнинг вазифам деб билдим. Мамлакат тарихида биринчи бўлиб ҳамма нарсани қон тўкмасдан, тотувлик асосида ҳал этишга уриндим. Бунга ишончим комил, умримнинг охиригача ана шу йўлда тураман!

СССР Президентидан Россия Президенти Б. Н. Ельцин танглик кунларида қабул қилган фармонларга, РСФСР Олий Кенгашининг фавқулодда сессиясида қабул қилинган қарорларга муносабатингиз қандай, деб сўрашади.

Ўша вазиятда россияликлар олий манфаатларга асосланиб, ҳаракат қилдилар, деб ҳисоблайман. Улар қабул қилган нарсаларнинг ҳаммасини ана шу вазият тақозо этди, деб жавоб берди М. С. Горбачев.

Журналистлар Президентдан, сизнинг фитна ташкилотчиларига шахсий муносабатингиз қандай, деб сўрашади.

Мен юқорида содир бўлган воқеалар ўзим учун ҳам сабоқ бўлганини айтган эдим, деб жавоб берди М. С. Горбачев. Жумладан, СССР халқ депутатлари Съезди биринчи марта таклиф қилиниши билан вице-президентни сайламагани тўғри экани, мен эса буни қаттиқ талаб қилганимни энди кўриб турибман. Бу менинг бирдан-бир хатоим эмас. Энди шу хатоларни кўриб турибман. Очиғини айтай, мен, айниқса, Язов билан Крючковга ишонган эдим.

Буларнинг ҳаммасидан сўнг ўзингиз, феълингиз қандай ўзгарди, сўрайди ҳозир бўлганлардан бири.

Менинг хулосаларим шундай, ислоҳотларни амалга оширишни қатъиян олға силжитиш керак, дейди М. С. Горбачев. Бунинг учун кучларни қайта жойлаштирмоқ лозим. Бу ишга зудлик билан киришиш зарур. Бунингсиз биргалашиб ҳаракат қила олмаймиз ва ислоҳотларнинг олға силжишини таъминлай олмаймиз.

Саволлардан бири КПССнинг танглик кунлари тутган йўлига тегишли бўлди. Бу саволни берган журналист партия энг оғир дамларда четга чиқиш, сукут сақлаш ҳуқуқига эга эмас, деб ҳисоблайди. Бундай сиёсий ташкилот ҳозирги куннинг талабларига жавоб берадими?

Бу — энг муҳим саволлардан бири, деб ҳисоблайман, деди Президент. Бу биз кўришимиз, билишимиз, тушунишимиз лозим бўлган рўйирост воқеликдир. КПСС сафларидан реакцион кучларни қувиш учун кучим етганича ҳамма ишларни қилишни ўз бурчим деб биламан.

Унинг янги Дастури негизида партиядаги барча илғор, барча яхши, фикрловчи кишиларни бирлаштириш имконияти бор, деб ҳисоблайман. Шу сабабли партия ҳақида умуман реакцион куч сифатида гапирилганида, мен бунга қўшилолмайман. Унинг сафларидаги минглаб кишилар ҳақиқий демократлар, қайта қуриш тарафдорлари, курашимиз тарафдорлари эканлигини яхши биламан. Улар таслим бўлишмаяпти, КПССнинг янги Дастурида ана шу нарса равшан акс этиши керак. Дастур эски даврларни қўмсаётган кишиларга мос бўлишини ҳеч қачон хоҳламайман. Шу сабабли партиянинг ўзи ислоҳ қилиниши, у қайта қуришнинг жонли кучига айланиши учун ҳамма ишни қилишимиз керак. Коммунистларнинг тутган йўлига, шу жумладан, содир бўлган воқеаларга нисбатан тутган йўлига келганда баъзи комитетлардан ташқари улар, айниқса, оддий коммунистлар кўпгина ҳолларда холис бўлмаган коммунистлар билан алоқаларини уздилар.

М. С. Горбачев КПСС Марказий Комитети Котибиятининг нуқтаи назари ҳақида гапирар экан, раҳбарият ўзини у ёқдан-бу ёққа ура бошлаганини айтди. Охир-оқибатда соғлом кучлар таъсири остида Котибият тўғри қарор қабул қилди. Михаил Сергеевичга маълум бўлишича, икки киши Сиёсий бюро таркибидан чиқишини айтибди. Чунки улар Сиёсий бюро ёки Котибият Фавқулодда комитет тадбирларини қўллаб-қувватлаш тўғрисидаги талабни қўллаб-қувватламаганларига қўшилмабдилар. Менга айтишларича, деди М. С. Горбачев, булар — Шенин ва Прокофьевлардир. Лекин Котибиятда, айни вақтда мен билан тезда учрашишни талаб қилиб, курашган кишилар ҳам бор эди. Ивашко ва Дзасохов, айниқса, Купцов ҳамда бошқалар ана шундай йўл тутдилар. Ниҳоят, ўртага талаб қўйиб, Қримга, Бош котибнинг олдига етиб боришди.

Хорижий журналистларнинг бири: ҳозир кимда ҳокимият кўп — СССР Президентидами ёки Россия Президентидами, деб сўрайди.

Мен масалани бундай қўяётганим йўқ, дея изоҳ берди М. С. Горбачев. Биз Борис Николаевич билан кейинги ойларда тотувлигимиз, ҳамкорлигимиз барча республикалар билан биргаликда ҳамма демократик кучларни бирлаштиришнинг доимий омили бўлиб қолиши учун қўлдан келган ҳамма ишларни қиляпмиз. Буни кейинги кунлар ҳам кўрсатди. Келинглар, шу ҳақда ўйлайлик. Кимлардир бундай мавқени йўқ қилишга уринмоқда, лекин вазият бизни чиниқтирди, Эндиликда биз кимнинг аслида ким эканлигини биламиз.

Сиёсий саволлардан ташқари, «унинг шахсига тааллуқли» савол ҳам берилади: сиз билан бирга ана шу энг оғир уч кунга Раиса Максимовна ҳамда оилангиз аъзолари қандай дош бердилар?

Набирамиз Анастасия ҳаммадан яхшироқ бардош берди, деб жавоб берди Михаил Сергеевич, у ҳеч нарсага тушунмас, чопгани-чопган эди. Ҳадеб денгизга олиб боришни сўрарди. Шундай қилишга ҳам тўғри келди. Бироқ кейинги кунларда соқчилар бундай қилмасликни талаб этди. Чунки ҳамма нарса бўлиши мумкин эди. Шу сабабли биз уйдан эшикка чиқмай, биқиниб ётдик. Буларнинг ҳаммаси Раиса Максимовна билан қизимга жуда оғир таъсир қилди. Кеча Раиса Максимовнанинг мазаси қочди, ҳайрият бу ўткинчига ўхшайди.

Яна саволлар берилади. Савол берган кишилар фитначилар нима сабабдан шундай қилганликларини билишга уринадилар.

Бу жамиятимиздаги ўзгаришларни хоҳламаётган, ундан қўрқаётган бир гуруҳ кишиларнинг раҳбарларидир, деди Президент. Мамлакатимизда муттасил таназзул давом этмоқда. Лекин биз ундан чиқяпмиз.

Учрашув қатнашчиларидан бири бундай воқеалар такрорланиши мумкинлигидан хавфсираётганлигини айтади. Шу муносабат билан, жумладан, СССР Давлат хавфсизлиги комитети тузилмасида Президентни қўриқлашнинг ўрни ва аҳамияти, оммавий ахборот воситаларининг аҳволи, уларнинг чинакам эркинлиги тўғрисидаги масала ўртага қўйилади.

Соқчилик хизматига келганда эса, мен бу масалани ҳозир, ана шу оғир даврда шуғулланиш учун жуда муҳим масала деб ҳисобламаган бўлур эдим. Мен умуман бу масалага ҳотиржамлик билан қарайман, деб жавоб берди М. С. Горбачев. Ушбу муаммо устида ўйлаб кўриш лозимдир, лекин ҳозир ҳам буни асосий муаммо деб ҳисобламайман.

Оммавий ахборот воситаларининг аҳамияти тўғрисидаги масала муҳимроқ. Умуман бу йўналишда демократия эришган ютуқларни сақлаб қолишдан бошқа йўлни кўрмаяпман. Агар халқимиз билан бир қаторда демократик матбуот фаол ўртага чиқмаганида халқимизнинг кўксини қалқон қилган шу кунларда намоён бўлган фазилатлари кўринмаган бўлур эди, деб ўйлайман. Сиз ҳам ана шу воқеанинг сабоқлари хусусида ўйлаб кўришингизни ҳоҳлардим.

Бизга сиёсий маданият керак. Бусиз амалий сиёсий мулоқот бўлиши мумкин эмас. Мен ана шундай мулоқот тарафдориман. Бироқ, оммавий ахборот воситалари фаолиятида баъзида намоён бўлаётган беандишалик, одобсизликни қабул қила олмайман. Матбуотда инсонга нисбатан қилинган одобсизликка ҳеч чидай олмайман. Айниқса, одам бошқача фикрласа, унга нисбатан одобсизлик қилинишига чидай олмайман. Буни фикрлар хилма-хиллиги деб бўладими, ахир! Маданият ва масъулият сиёсий ҳаракатларга ҳам, сиёсий курашга ҳам, матбуотнинг ўзига ҳам зарар келтирмайди. Далилларга асосланган мақолалар жуда кучли таъсир қилишига ишончим комил. Мен бундай мақолалар муаллифларининг тутган йўлига қўшилмаган вақтларимда ҳам уларни қадрлайман, деб таъкидлади Президент. Сиёсий вайсақилик эмас, балки таҳлил керак.

Саволларнинг бири А. Н. Яковлевнинг КПСС сафидан чиқишига тегишли бўлди.

Таътил кунларимда Марказий назорат комиссияси Яковлевга тегишли масалани қандай ҳал қилганини матбуотдан билдим, деди М. С. Горбачев. Бу партиянинг ўзини янгилаш учун ҳақиқатан ҳам оғир кураш бўлишидан яна бир марта далолат беради. А. Н. Яковлев билан ҳатто суҳбат ҳам бўлмаган эди. Демак, партиямиз рисоладагидек яшамаётган экан. Бу ҳақда гапириш керак.

Ўйлайманки, Александр Николаевичнинг ўзи ҳам шошилди. Менга эса партияни ислоҳ қилиш учун охиригача курашаман, деб айтганди. Партияни ислоҳ қилишга ўз ҳиссасини қўшиши керак бўлган кучлар кетиб қолаётганига ачинаман, бу борадаги ўз вазифамни кўриб турибман ва бу йўлимдан қайтмоқчи эмасман. Мен ана шу йўлга содиқ бўлиб қоламан. Лекин асосий масалаларда ҳеч қанақасига ён босмайман. Бу КПСС янги Дастурининг лойиҳасида намоён бўлди. Партияни янгилаш учун охиригача курашаман. А. Н. Яковлев билан учрашиш ва суҳбатлашиш учун ҳеч қандай тўсиқ йўқ. Биргалашиб кўпгина аччиқ-чучукни тотиган кишилар билан учрашишга доимо тайёрман.

Россия парламенти А. И. Лукьяновни муваффақиятсиз тугаган тўнтаришнинг мафкуравий раҳбарларидан бири деб айтмоқда. Сиз унинг бу борадаги фаолиятини қандай баҳолайсиз? — сўрашди СССР Президентидан.

Мен у билан суҳбатлашдим, жавоб берди М. С. Горбачев. У бундай вазиятда қилган ҳаракатлари, амалга оширган тадбирлари ҳақида гапириб берди. Бу гапларнинг ҳаммасини маълумот учун қабул қилдим. Биз ҳаммамиз бор гапларни бир-биримизга очиқ айтишимиз, муддаоларимизни ўртага қўйиб, барча мавҳум нарсаларни аниқлаб олишимиз керак, деб ўйлайман. Мамлакат раҳбариятида ҳозиргига ўхшаш вазият яна юзага келишига йўл қўйиб бўлмайди. У мамлакатни ҳалокатга олиб бориши мумкин.

Шу сабабли кучларни қайта жойлаштириш ҳақида гапираётган вақтимда, ўзгартиришлар йўлига охиригача тарафдор ва бунинг учун курашадиган кишиларни тўплаб, ишга киришиш керак. Мен СССР Олий Кенгашида ҳам, халқ депутатлари Съездида ҳам ана шуларнинг ҳаммаси муҳокама қилинади, деб ўйлайман. А. И. Лукьянов тутган йўл хусусида ҳам шундай иш тутилиши керак: бу ишда нималар қимматли, амалий эканини, нималар мақбул эмаслигини кўриб чиқиш лозим. Унинг фикрини ҳам билиш зарур.

Кейинги савол яна КПССдаги вазиятга тегишли бўлди. Унда консерватив кучлар тантана қилиши, агар партия янгиланмайдиган бўлса, М. С. Горбачевнинг ўзи ундан чиқиши мумкинми?

Мен ўз йўллари, ниятларини ҳеч қачон яширмайдиган одамлар тоифасиданман, деди Президент. Социалистик ғояларнинг эътиқодли тарафдориман. Бу ғоя кўп асрлар мобайнида ўзига йўл очиб келяпти. Унинг тарафдорлари кўп, улар бир қанча давлатларнинг ҳукуматларини бошқарганлар. Социалистик ҳаракатнинг турли тармоқлари бор, чунки у жамиятни мослаштирадиган қандайдир андоза, қолип эмас. Йўқ, бу ғоядир, янада адолатлироқ жамиятни, яхшироқ дунёни излаш чоғида ишлаб чиқилган қадриятларни ўзида мужассамлаштирган ғоядир. Бу христианлик, бошқа фалсафий оқимларнинг кўпгина ютуқларидан озиқланаётган ғоядир. Мен демократ сифатида мулоҳаза юритяпман. Чунки демократиясиз, ижтимоий масалаларни тўғри ва пишиқ-пухта ҳал этмай туриб, социалистик ғоя бўлиши мумкин эмас. Ушбу мавзу устида мулоҳаза юритар эканмиз, жамиятни ташкил этишнинг сталинча андозасини амалга ошириш нималарга олиб келганлигига эътибор бермаслик мумкин эмас. Бунинг социалистик ғояга қандай алоқаси бор?

Шунинг учун ҳам баъзида: Октябрь инқилоби — фалокатми ёки ҳар ҳолда чинакам инқилобми? — деган саволни ҳам берадилар. Бундай савол нима учун пайдо бўлаётганини тушунаман. Чунки ушбу инқилобни амалга оширган одамлар умид қилган тарихий натижалар оқланмади. Лекин булар Октябрь, чинакам халқ инқилоби ғояларини рўёбга чиқариш натижалари эмасди. Булар жамиятни ташкил этишнинг сталинча андозасини зўравонлик билан жорий этиш натижалари бўлди. Бу ўринда бир нарсани иккинчи бир нарса билан чалкаштирмаслик керак. Шу сабабли онгли равишда танлаган йўлимга амал қиламан.

Социализациялаш ғоялари бошқа кўплаб ижтимоий оқимларда мавжуддир. Менинг қарашларимга келганда эса, мен субутсиз эмас, принципиал одамман. Шу йиллар мобайнида сталинизмга хотима бериш учун ҳамма ишни қилдим. Агар бу иш амалга оширилмаса, социалистик ғояларнинг рўёбга чиқарилиши тўғрисида ўйлашнинг ҳам ҳожати йўқ. Лениннинг социализм — бу омманинг жонли ижодидир, деган гапларини эслатмоқчиман. Мана буни ҳар қандай андозани инкор этиш дейилади. Ҳар бир мамлакатда одамларнинг ўзи турмушни барпо этишлари керак. Биз барча жабҳаларда демократиялаш жараёнларини кучайтиришимиз, авж олдиришимиз лозим. Буларнинг ҳаммаси инсонга нисбатан катта адолат йўлидаги, унинг ҳуқуқлари ва эркинликларини, халқларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини қарор топтириш йўлидаги ҳаракат, деб ўйлайман. Бу социалистик ғояларни амалга ошириш йўлидаги ҳаракатнинг ўзгинасидир. Мен муаммони шундай тушунаман.

Журналистлардан бири ҳавотирланиб сўради: жамиятда, мамлакатда мағлубиятга учраган фитнанинг илдизлари қолмадимикин? Уларга қарши қатъий курашиш керак.

Биз рўй берган ана шу барча воқеалардан сўнг «жодугарлар овига» чиқишимиз керак, аввалги даврлардагидек ҳаракат қилишимиз керак, деб ўйламайман, деб жавоб берди М. С. Горбачев. Йўқ, ундай эмас. Биз демократия ва ошкоралик, ҳуқуқий давлат сари ҳаракат доирасида ҳамма нарсани қонун асосида ҳал қилишимиз даркор. Шу сабабли бугун менга митингдан сўнг колонналар эски майдонга, Давлат хавфсизлиги комитети томон силжиди, дейишганида хавфли можаролар пайдо бўлмаслиги учун кўплашиб қўлимиздан келган ҳамма ишни қилдик. Акс ҳолда бу бузғунчиларга яхши совға бўлур эди. Ҳаммаси фақат қонун ва қонунийлик доирасида бўлиши лозим.

Ҳозир жуда ҳушёр бўлиш, асабларни сақлаш, иғволарга учмаслик керак. Ҳаммамизнинг олдимизда кўп қийин ишлар турибди. Энг аввало, одамлар турмушини яхшилашга имкон берадиган барча ишларни қилиш керак. Ҳозир энг муҳими ана шудир.

Яна туркум саволлар берилади, бу саволлардан мақсад Э. А. Шеварднадзенинг яқинда айтган гаплари ва ҳатти-ҳаракатларини, шунингдек, фитна бир қанча тарафдорларининг билдирган фикрлари ва ҳулқ-атворини аниқлаш эди. СССР Президентининг мамлакат, жамият турмушини янгилаш учун кескин кураш шароитида жуда мураккаб инсоний муаммолар, тўқнашувлар ва фожиаларнинг мушкул томонларини яна тилга олишига тўғри келади. Рўй берган воқеалар, деб эътироф этди М. С. Горбачев, шахсан мен учун оғир синов бўлди.

Президент роппа-роса юз соатдан бери жисмоний ва асабий жиҳатдан ниҳоятда танг аҳволда бўлишига қарамай, журналистлар билан учрашув доирасидан ташқари берилган кўпгина саволларга жавоб қайтариш учун ўзида куч-қувват топди.

(ТАСС).

Бухоро районидаги боғдорчилик-сабзавотчиликка ихтисослашган Фрунзе номли колхоз экинзорлари 2365 гектар ерни эгаллаган. Бу катта майдонда етиштирилган ёз неъматлари илгари қайта ишлаш учун консерва заводига эрта топширилар эди. Натижада маҳсулотнинг бир қисми нобуд бўларди. Колхоз консерва цехи қурилиб, шаҳарда сабзавот магазинлари очилгач, исрофгарчилик барҳам топди. Маҳсулот даладан тўғри дўконга, қайта ишлаш учун цехларга етказиб берилмоқда. Бухоро шаҳридаги сабзавот ва мевалар билан савдо қиладиган колхоз дўкони доимо харидорлар билан гавжум бўлади. Бу ердан шаҳар аҳолиси карам, сабзи, пиёз, картошка, чучук қалампир, бақлажон сингари ўн хилдан ортиқ ёз неъматларини харид қилмоқда.

Қайта ишлаш цехларида эса турли хил консервалар тайёрланади.

СУРАТЛАРДА: 1. Колхоз консерва цехининг илғор ишчилари Х. Каримова (чапда) ва З. Хусеинова. 2. Сабзавот магазинида савдо пайти.

В. МИЛЕНЬКИЙ олган суратлар.

Жаҳон деҳқончилиги тажрибасидан

ИБРАТЛИ ЎЗГАРИШЛАР

Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг республика ишлаб чиқариш кучларини ўрганиш кенгаши бир гуруҳ олимларининг Хитойга сафари ҳамкорлик тўғрисидаги шартномани имзолаш билан ниҳоясига етди. Улар Хитой Фанлар академияси жуғрофия илмгоҳи мутахассисларининг таклифига биноан мамлакатнинг кўпгина вилоятларида бўлдилар, ўз ҳамкасбларининг иш тажрибаси билан танишдилар.

ЎзТАГ мухбири Л. Струнникова учрашув қатнашчиларидан кўрган-кечирганлари тўғрисида гапириб беришни илтимос қилди.

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси республика ишлаб чиқариш кучларини ўрганиш кенгашининг раиси, иқтисод фанлари доктори профессор **Қ. А. Ҳасанжонов:**

— Хитой мутахассислари бундан бир неча йил илгари, Ўзбекистонга келган вақтларида улар билан алоқа қила бошлаган эдик. Меҳмонларни кенгашимиз шуғулланаётган кўпгина муаммоларни ҳал этиш юзасидан орттирилган тажриба жуда қизиқтириб қолганди. Жумладан ер ва сувдан, меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш масаласини олайлик. Бир миллиарддан кўпроқ киши яшайдиган Хитойда одамларни тўйғазиш ва ишга жойлаштириш муаммолари биздагидек, Ўзбекистондагидек жуда ўткир бўлиб турибди.

Бизни таклиф қилган жуғрофия илмгоҳидаги хитойлик ҳамкасбларимиз Дэчжоу шаҳар қишлоқ хўжалигини ривожлантириш кенгашида учрашув ташкил этишди. Меҳмондўст мезбонлар биздан ўзларининг ҳеч қандай сирларини яширишмади. Иқтисодий ислоҳотлар жараёнининг қисқа даврида Хитойда кўпгина етилган муаммоларни ҳал қилиб, бозорларни молларга тўлдирганликлари, мўл-кўл маҳсулотлар ишлаб чиқарилганлиги бизга қизиқарли бўлди. Хитой ажойибот сирларини тушунишни, уларнинг тажрибаси биз учун қай даражада мақбул эканини билишни хоҳлардик. Учрашувларда, мутахассислар билан баҳсларда, сафаримиз доирасида уюштирилган давра суҳбатларида худди шундай мақсадни кўзлаган эдик.

Хитой дунёда дон ва пахта етиштирувчи мамлакат сифатида тан олинган. Биз ҳам ана шу экинларни парваришлаймиз ва улардан бу борада нималарнидир ўрганишимиз мумкин. Хитойда биздагига нисбатан уч баравар кўп ёғингарчилик бўлади, шунга қарамай, у ерда жуда оз маблағ сарфлаб ерларни қўшимча равишда суғорадилар. Биз ҳозирча ерни хусусийлаштириш тўғрисида кўп гапиряпмиз. У ерда эса ернинг эгаси топилган, ҳамма ерлар ижарага берилган. Ҳар бир карич ерни меҳр билан парваришлашаётган ва бизга нисбатан 5—6 баравар кўп ҳосил олаётган Хитой деҳқонлари қандай ғайрат билан ишлаётганликларини ўз кўзимиз билан кўрдик.

Ҳозир ерларни хусусий мулк қилиб бериш керакми ёки йўқми, деган масала устида баҳслар бўлмоқда. Олимларнинг фикри шундай: ер давлат мулки ҳисобланади. Уни 15, 20 ёки хатто 50 йилга, худди Хитойдагидек, деҳқонларга катта эркинлик берган ҳолда ижарага тарқатиш керак.

Дарвоқе, Хитойда жумҳуриятимиздаги мавжуд фойдали нарсалардан ҳам фойдаланишга монелик қилмайдилар. Ҳамдўстлик тўғрисидаги шартнома доирасида илмий ишланмалар айирбошлаш, мутахассисларнинг ўқиши ва иш ўрганишини ташкил этиш, қишлоқ хўжалигини ривожлантириш тажрибасини ўзаро ўрганиш масалалари турибди.

Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг академиги **С. Зиёдуллаев:**

— Сафарда бизни хитойлик ҳамкасбларимизнинг ишлаб чиқариш кучларини ўрганишга алоқадор худди бизникига ўхшаш илмий муаммолари қизиқтиргани табиий. Жаҳондаги энг катта давлатлардан бири бўлган Хитойда аҳоли жуда тез кўпаймоқда, бироқ бу ерда меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш масаласи, бизнинг назаримизда тўлатўкис ҳал этилган кўринади.

Хитойликлар ислоҳотлар амалга оширила бошлаган дастлабки кунлардаёқ ўз иқтисодиётларини жаҳондаги барча мамлакатлар билан ўзаро алоқа қилиш учун очиб қўйишган, саноатда ялпи маҳсулот ишлаб чиқариш суръатларини анча тезлаштиришга эришгандилар. Хитойда кўплаб қўшма корхоналар очилган, кўп укладли иқтисодиётни яратиш йўлига ўтилган, давлат мулкининг салмоғи эса анча кам. Кооперативларга, ижарага, хўжаликни якка тартибда бошқаришга афзаллик берилган. У ерда одамларни ўз меҳнат натижаларидан манфаатдорликка, омилкорликни, ташаббусни рағбатлантиришга эришдилар. Ҳукумат бундай сиёсатни қўллаб-қувватламоқда.

Назаримизда ана шу тажрибадан республикамизда фойдаланиш ҳам мақсадга мувофиқ бўлур эди. Ҳозир Ўзбекистонда 50 та қўшма корхона бор. Яқинда тугаган Тошкент ишбилармонлар учрашуви бундай корхоналар янада кўпайиши мумкинлигини кўрсатди. Чунки қўшма корхона янги технологиялар, моллар турларининг кўпайиши демакдир. Кичик корхоналарни ҳамма ерда, айниқса қишлоқ жойларда ташкил этиш мумкин. Бу эса меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш, аҳоли даромадларини кўпайтириш муаммосини ҳал қилишга ёрдам беради.

Иқтисодиётимиз учун якка хўжалик имкониятларидан, одамларнинг омилкорлигидан фойдаланиш янада муҳимроқдир. Масалан, ҳамма жойда ер якка тартибда фойдаланишга берилган Хитойда жуда кўп ишлайдилар ва даладан йилига уч марта ҳосил оладилар. Одамларнинг ишлаб чиқаришни ривожлантиришдан манфаатдорлигини таъминлайдиган ердан фойдаланишнинг янги-янги усулларини биз ҳам топишимиз зарур. Ижара, томорқа ерларнинг кенгайтирилиши, турмушимизга жойларда тобора тезкорлик билан жорий этилаётган қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлаш каби тадбирлар ўз самарасини бериши керак. Биз Хитой мисолида шахсий ёрдамчи хўжаликлар манфаатдорлик, охир оқибатда эса, қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг мўлкўллиги сари ташланган дастлабки қадам эканига ишонч ҳосил қилдик.

Ўзбекистон Фанлар академияси республика ишлаб чиқариш кучларини ўрганиш кенгаши бўлимининг мудири, иқтисод фанлари доктори **Э. Д. Раҳимов:**

— Суғориш, сув ресурсларидан фойдаланиш масалаларида Ўзбекистонда орттирилган тажриба жаҳон аҳамиятига моликдир. Кўпгина мамлакатлардан ана шу тажрибани ўрганиш учун келмоқдалар. Жуда катта ерларни ўзлаштиришга киришган хитойликлар ҳам шу тажриба билан қизиқиб қолдилар. Улар республикамизга келиб суғориш ишлари, сув ресурсларидан фойдаланиш масалаларини ўрганишмоқчи. Ўртамизда тузилган шартномада бундай имконият назарда тутилган.

Биз улардан ҳам ўрганамиз. Хитойга сафаримиздан мақсад Хитой иқтисодиётининг муваффақиятлари нимага асосланганини, у олға қараб шу қадар илгарилаб кетишига нима сабаб бўлганини билиш эди.

Биз хўжалик юритиш борасидаги Хитой тажрибасини атрофлича ўрганишга ҳаракат қилдик. Масалан, улар катта-катта корхоналар қуришдан, хўжаликлар ташкил этишдан воз кечишган. Қишлоқ хўжалигидаги ишларнинг деярли ҳаммаси қўлда бажарилади ёки кичик механизмлардан фойдаланилади. Биз эса ҳеч қандай эҳтиёж бўлмаган ерларда механизациялаш даражасини оширишга, ўзини оқламайдиган йирик иншоотлар қурилишига ҳали ҳам катта-катта маблағ сарфлаяпмиз.

Тўғри, ҳозир республикамизда бу йўналишда силжиш бошланди. Пахтани қўлда тера бошладилар — унинг сифати кескин кўтарилди. Пахтадан бўшатиб олинган ерлар томорқага берилди. Ўйлаймизки, тўғри йўл тутилмоқда. Қабул қилинган қонунларни, айниқса ижарага тегишли қонунларни изчил, охиригача рўёбга чиқариш керак. Ерни одамларга бериш лозим. Шу муносабат билан саноатимизни кичик тракторлар, сеялкалар, культиваторлар ишлаб чиқаришга йўналтириш зарур.

Хитойликлар ҳозир СССРга нисбатан уч баравар кўп — 750 миллион тонна ғалла етиштиришмоқда. Улар бундай муваффақиятга қандай қилиб эришишди? Жадал технологиялар, катта майдонларда экинларни аралаштириб экишни жорий этиш ёрдамида шундай иш қилишмоқда. Оралиқ экинларидан ҳамда қайта экишдан оқилона фойдаланишмоқда. Уларни бундай қилишга ҳаётнинг ўзи мажбур этди. Ер кам, аҳоли эса кундан-кунга кўпайиб бормоқда.

Ўзбекистонда ҳам аҳоли жуда тез кўпаймоқда. Шу сабабли, бу ерда ҳам ердан фойдаланиш масаласи ўткир бўлиб турибди. Ҳар бир гектар ердан 2—3 баравар кўп ҳосил олиш зарур. Пахтадан кейин кузги, бошоқли экинлар экиб, баҳор фаслида 300 центнергача пичан олиш мумкин-ку, ахир. Буни тажриба далаларида жорий этаяпмиз, лекин тўрт миллион гектар суғориладиган майдонларда бу иш қилинмаяпти.

Хитойда муваффақиятли ҳал этилаётган яна бир муҳим муаммо — сувдан оқилона фойдаланиш муаммоси ҳам бор. Ерлар қувурсимон усулда, томчилатиб суғорилади, сизот сувлардан ҳам фойдаланилади. Биз эса ана шу илғор усулларни етарли даражада жорий этмаяпмиз, ер ости сувларидан кам фойдаланаяпмиз...

Олимлар ўз фикрларини айтишди. Бу фикрлар, шубҳасиз, Ўзбекистоннинг бозорга, янги иқтисодий муносабатлар ва мулкчилик шаклларига ўтиши билан боғлиқ муаммоларни ҳал этиш учун амалда қизиқиш уйғотиши мумкин. Бу катта ишда мисқоллаб орттирилган ҳар қандай тажриба муҳим аҳамиятга эга.

ХОНАДОН ЧОРВАСИ — ҲАММАНИКИ

Тайлоқ райони ташкил этилганига кўп вақт бўлгани йўқ. Коммунистлар, барча меҳнаткашлар масъулиятни чуқур ҳис қилиб, барча соҳани бирдек ривожлантиришга астойдил ҳаракат қилишмоқда. Хўжаликларимиз сабзавотчилик, боғдорчилик, чорвачиликка ихтисослашган. Қисқа вақт ичида зарбдор тармоқда муайян силжишга эришилди. Сут, гўшт етиштириш бултургига нисбатан кўпаймоқда. Равшанки, мустаҳкам озуқа базасини яратмай туриб, чорвачиликни жадал ривожлантириш мумкин эмас. Аммо бизда ҳар қарич ер ҳисобли. Одатда бир шартли қорамолга 0,70 гектар майдон тўғри келиши керак. Бизда эса атиги 0,25 гектардан бўлаяпти. Молларимиз зотли. Асосан қора-ола ва қизил эстон сигирларидир. Бир говмишдан кунига ўрта ҳисобда 16 килограммдан серқаймоқ сут соғиб олинаяпти.

Омилкорлик туфайли ўтган ярим йилда давлатга сут сотиш режаси муддатидан олдин бажарилди. Район бўйича гўштга топширилган қорамолнинг тирик вазни 474 килограммга тўғри келди. «Ленинобод» давлат хўжалиги тармоқ ходимлари мусобақага қизғин тус бердилар.

Камчиликлар ҳам йўқ эмас. Айрим ерларда мавжуд имкониятлардан унумли фойдаланилмаяпти. Бу гаплар аввало «Олмазор» совхози, Калинин номли давлат хўжалиги мутахассисларига тегишли. Чорвадорнинг ташвишлари кўп. Асосий юмушлар техника зиммасига юклатилмаган. Шундай бўлса-да, оқ чашма соҳибалари яхши натижаларга эришиш учун қўлларидан келган барча ишни қилишаяпти. Хўжаликлар қишда қийналиб қолмаслик учун Оқдарё, Иштихон районларидан дағал хашак сотиб олишаяпти. Ферма бинолари таъмирланмоқда. Четга кўз тикиб, чорвачиликни ривожлантириб бўлмайди. Буни яхши англаган ҳолда қўшимча имкониятларни излаб топмоқдамиз. Унутиб юборилган паррандачилик, қуёнчиликни тиклаш ниятидамиз. Жумҳурият Президенти фармонларини бажариш юзасидан белгиланган тадбирлар изчил амалга оширилаяпти. Шу кунгача аҳолига 244 бош қорамол, 40 бош чўчқа боласи, қўй ва отлар сотилди. Имконият даражасида емиш ажратилаяпти.

Районимиз коммунистлари мамлакатимиз учун ҳозиргидек мушкул дамларда ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаб, кун сайин баракали меҳнат қилишга ҳаракат қилишмоқда. Тармоқ ходимлари ўртасида кенг тушунтириш ишлари олиб борилаяпти.

Т. МУҲАММАДҚУЛОВ,
Тайлоқ район деҳқончилик-саноат комбинати бош зоотехниги.

СПОРТПРОГНОЗ

17—19 август кунлари ўтказилган 33-тираж натижалари:

1—1, 2—1, 3—2, 4—2, 5—1, 6—1, 7—1, 8—1, 9—1, 10—1, 11—1, 12—1, 13—1.

Изоҳ: биринчи рақам — жуфтликдаги командаларнинг номерини, иккинчи рақам — ўйин натижасини англатади. Иккинчи, тўртинчи ва бешинчи жуфтликларнинг натижалари қуръа ташлаш йўли билан аниқланган.

«ОЙНАИ ЖАҲОН»ДА КЎРИНГ

26 АВГУСТ— 1 СЕНТЯБРЬ

Ҳар куни

● **8.25 Соғлом бўлай десанг** (шанба ва якшанбадан ташқари, (ЎзТВ-I).
● 18.00 Ўзбекистон телевидениесининг **«Янгиликлар»** кўрсатуви. (ЎзТВ-I).
● 19.30 да рус тилида **«Ахборот»** программаси (ЎзТВ-I).
● 22.00 да ўзбек тилида **«Ахборот»** программаси. (ЎзТВ-I).
● 6.00 да **Марказий телевидениенинг «Тонг»** мусиқий кўрсатуви. (МТ-I орқали, шанба ва якшанбадан ташқари).
● 20.30 да барча программалар орқали Марказий телевидениенинг **«Время»** программаси.
● 11.30 да **ТСН** (шанба ва якшанбадан ташқари, 14.30— ҳар куни МТ-I).
● 8.00 да **Эрталабки бадантарбия** (МТ-II орқали, якшанба куни **«Зарядкага сафланинг»**).
● 19.45 да **«Хайрли тун, кичкинтойлар!»** (МТ-II).

• 26, душанба

● **ЎзТВ-I**
18.10 Мультфильм. 18.20 Болалар учун концерт. 19.00 «Қаторда норинг бўлса...». Тадбиркор қариялар ҳақида. 19.50 Навоий мукофотига номзодлар. 21.10 Тижорат хабарлари. 21.20 Концерт. 22.25 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Чархпалак» ёки «Бахтингдан кўр».

● **ЎзТВ-II**
«ТОШКЕНТ» СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ
18.05 «Ассалому алайкум». 19.05 «Меҳр-оқибатли бўлайлик!». Давра суҳбати. 19.40 «Бу оқшомда» кўрсатуви саҳифаларида. 21.10 «Спринт». 21.30 Кичик концерт. 21.45 «Беринг ва унинг дўстлари ҳақида қисса». Бадиий фильм.

● **МТ-I**
8.30 «Совуқ уй». Бадиий фильм. 5-серия. 9.25 «Янги авлод танлайди». 10.40 «Флейта». Телефильм. 11.10 Ф. Красиловский куйлайди. 11.45 «Мулоқот». 12.00 Турли мамлакатларнинг эртаклари ва афсоналари. «Афсунгар Тотоккерот» (Индонезия). 12.05 Футбол шарҳи. 12.35 «Инсоният онаси». 13.05 Мультфильмлар. 14.45 «Раиснинг туни». Бадиий фильм. 16.00 «Сиз яратган боғ». 16.30 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати. 18.00 ТСН. 18.15 «Биз ва иқтисодиёт». 19.00 Футбол шарҳи. 19.30 «Совуқ уй». Бадиий фильм 5-серия. 21.10 «Бошқа бирор киши менга бунчалик бахт ато қилмаган бўларди». 22.15 «Пенза — менга илҳом манбаи...». 22.35 ТСН. 22.55 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати. 23.25 Й. Гайдн. Ре минор мессаси. 00.15 «Совуқ уй». Бадиий фильм, 5-серия.

• 27, сешанба

СОВЕТ КИНОСИ КУНИ

● **ЎзТВ-I**
8.00 «Ахборот». 8.35 «Машина ойнасидаги шайтонвачча». Бадиий фильм. 10.00 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «Тележарида». 18.10 Мультфильм. 18.20 «Дала юмушлари». 18.50 «Ёшлик оқшоми». 19.50 «Насиба». Фильм-концерт. 21.10 «Спортлото». 21.15 Ўзбек классик куйларидан концерт. 22.25 «Кино, кино, кино».

● **ЎзТВ-II**
«ТОШКЕНТ» СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ
18.05 «Миришкорлар». 18.45 Мультфильм. 19.00 «Лаҳза». Хабарлар. 19.10 «Шаҳар юмушлари». 19.30 «Шаҳризоданинг саволлари». 21.10 «Спорт кинопанорамаси». 22.10 «Кадрда ва кадр ортида».

● **МТ-I**
8.30 «Совуқ уй». Бадиий фильм, 6-серия. 9.25 «Бошқа бирор киши менга бунчалик бахт ато қилмаган бўларди». 10.30 Болалар соати 11.45 Долзарб репортаж. 12.00 «Маппет-шоу». Кўп серияли телевизион қўғирчоқ фильм-концерт. 21 ва 22-сериялар. 13.45 «Телемикст». 14.45 «Масхарабозни кулдиринг». Бадиий фильм, 1-серия. 15.50 «Қизиқувчилар олами». 16.05 Халқ хори ижро этади. 16.15 Болалар учун фильм. «Капитан Немо». 1-серия. 17.30 «Алифбо расмларда». 18.00 ТСН. 18.15 «Правда» кўчаси». 19.00 Мультфильмлар. 19.30 «Совуқ уй». Бадиий фильм, 6-серия. 21.10 «Кинопанорама». 22.25 ТСН. 23.40 «Аблаҳ». Бадиий фильм. 00.15 Енгил атлетика». Жаҳон чемпионати. 00.45 «Совуқ уй». Бадиий фильм, 6-серия.

• 28, чоршанба

● **ЎзТВ-I**
8.35 «Юлька» Бадиий фильм. 10.00 Сайёра Қозиева куйлайди. 18.10 Мультфильм. 18.20 Ўқитувчиларнинг анъанавий август кенгашида. 19.50 «Шеърият дафтаридан». 20.00 «Санъат олами». 21.10 «Ўзбекистон бастакорлари», туркумидан видеофильм премьераси. 22.25 «Чинор остидаги дуэль». Бадиий фильм.

● **ЎзТВ-II**
«ТОШКЕНТ» СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ
18.05 «Ёз кундалиги». 19.00 «Пульс». Хабарлар. 19.10 «Спринт». 19.30 «Суҳбатга таклиф этамиз». 21.10 «Менинг шаҳрим». 21.40 «Ўтмиш хотиралари». Ф. Сулаймонова ҳикоя қилади. 22.10 «Гитара оҳанглари».

● **МТ-I**
8.30 «Совуқ уй». Бадиий фильм, 7-серия. 9.25 «Ватанга таъзим эт...». 10.30 «Болалар мусиқий клуби». 11.15 «Чемпионлар билан биргаликда». 11.45 Долзарб репортаж. 12.00 «Кинопанорама». 14.45 «Масхарабозни кулдиринг». Бадиий фильм, 2-серия. 15.55 «Қизиқувчилар олами». 16.10 «Мусиқий хазина». 16.50 Болалар учун фильм. «Капитан Немо». 2-серия. 18.00 ТСН. 18.15 «Планета». 19.00 Мультфильм премьераси. 19.15 «Олтин жунли қўй териси». Халқаро фольклор ва этнография фестивальўйини. 19.30 «Совуқ уй». Бадиий фильм. 7-серия. 21.10 Барток номли оркестрининг концерти. 21.40 ТСН. 21.55 Футбол. Европа чемпионатининг саралаш матчи. Норвегия — СССР терма командалари. Танаффус пайтида (22.40) — Жаҳон гимнастрадаси. 23.45 «Ватанга таъзим эт...». 00.50 «Рақсга тушишни хоҳлайман». 01.45 «Совуқ уй». 7-серия.

• 29, пайшанба

● **ЎзТВ-I**
8.35 «Бу разведкада бўлган эди». Бадиий фильм. 18.10 Мультфильм. 18.20 Қўқон шаҳар «Сайёра» гуруҳи концерти. 18.45 «Оқ дарё лавҳалари». Телеочерк. 19.50 Жумҳурият кўзи ожизлар жамиятига қарашли «Дил куйласин» мақомчилар дастасининг концерти. 21.10 Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига, «Навоийхонлик». 22.25 «Эсперанса». Бадиий фильм, 1-серия.

● **ЎзТВ-II**
«ТОШКЕНТ» СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ
18.05 «Уолт Дисней» туркумидан мультфильмлар тўплами. 19.00 «Пульс». Хабарлар. 19.10 «Оқ йўл!». 19.50 «Жайронлар ўлкаси». Телефильм. 20.00 «Қойил». А. Глизин куйлайди. 21.10 «Бу оқшомда».

● **МТ-I**
8.30 «Совуқ уй». Бадиий фильм, 8-серия 9.25 Футбол. Европа чемпионатининг саралаш матчи. Норвегия — СССР терма командалари. 2-тайм. 10.15 Мультфильм. 10.30 Болалар соати. 11.45 ИИВ маълумотига кўра... 12.00 «Маппет-шоу». Кўп серияли телевизион қўғирчоқ фильм-концерт. 23 ва 24-сериялар. 13.45 «Телемикст». 14.45 «Ўз олдингда». Бадиий фильм, 1-серия. 15.55 «Қизиқувчилар олами». 16.10 Болалар учун фильм. «Капитан Немо». 3-серия. 17.15 «Звони русские» ансамблининг концерти. 17.30 «Мовий ранг тасвиридаги қизил ранг». Телефильм. 18..00 ТСН. 18.15 «...16 ёшгача ва ундан катталар». 19.00 Эстрада концерти. 19.20 ИИВ маълумотларига кўра. 19.35 «Совуқ уй». Бадиий фильм, 8-серия. 21.10 Публицистик-хроникал ҳужжатли фильм. 22.35 ТСН. 22.50 Эстрада театри: Валентина Толкунова. «Аёл монологи». 23.50 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати. 00.20 «Совуқ уй». Бадиий фильм, 8-серия.

• 30, жума

ЎзТВ I
8.00 «Ахборот». 8.35 «Қадрдонлар кўчаси». Фильм-концерт. 9.00 «Сирли ҳарфлар ороли». Қўғирчоқ театр спектакли. 9.55 «Йигит ҳамиша йигит». Бадиий фильм. 18.10 Мультфильм 18.25 «Замин саховати». 18.55 «Халқ ижодиёти». 19.50 «Куз лавҳалари». Телефильм. 20.00 Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига. «Навоий гулшани». 21.10 «Қалбим наволари. 22.25 «Эсперанса». Бадиий фильм, 2-серия.

● **ЎзТВ-II**
ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ.

● **МТ-I**
8.30 «Элизабетни кутиб». Бадиий фильм. 9.45 Москва давлат филармонияси академик оркестрининг концерти. 10.25 Мультфильм. 10.45 «...16 ёшгача ва ундан катталар». 11.45 «Инновация. Маркетинг. Натижа». 14. 40 «Ўз олдингда». Бадиий фильм, 2-серия. 15.50 «Агар сиз...» 16.35 «Олтин калитча». Бадиий фильм. 18.05 ТСН. 18.15 Концерт. 18.30 «Инсон ва қонун». 19.15 «Элизатебни кутиб». Бадиий фильм. 21.10 «ВИД» таништиради: «Мўъжизалар майдони», «Қишлоқ ўқитувчиси», «Эльдорадо», «Рок террорга қарши». 00.10 ТСН. 00.30 Париж — Москва — Пекин автораллиси. 01.00 «Ўғирлик». Бадиий фильм, 1-серия.

• 31, шанба

● **ЎзТВ I**
8.00 «Ассалому алайкум». 9.00 «Ахборот». 9.25 «Петькани кўрганлар борми?» Бадиий фильм. 10.35 «Ўзбекистон спорти». 11.10 «Оналар мактаби». 11.40 «Анҳор» қаҳвахонасига таклиф этамиз». 12.20 «Қизил ярим ой шуъласи». 12.50 «Деҳқон ва замин». 18.00 Футбол бўйича СССР чемпионати. «Пахтакор» — МАСК. 19.50 Ўсмирлар учун. «Тенгдошлар». 21.10 Санъат усталари ижросида концерт. 22.30 Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига. «Сабъаи сайёр» асари ҳақида.

● **ЎзТВ II**
ЎЗБЕКИСТОН ТЕЛЕВИДЕНИЕСИНИНГ «ДЎСТЛИК» ВИДЕОКАНАЛИ
9.00 «Кашфиётлар оламида». 10.00 «Безнен мирас». Р. Сингатулин куйлайди. 11.20 Скрипка куйларидан концерт.
АШХОБОД КЎРСАТАДИ.

● **МТ I**
6.00 Дилрабо концерт. 6.20 Мультфильмлар. 7.00 Ритмик гимнастика. 7.30 Тонгги дам олиш кўрсатуви. 8.00 ТСН. 8.15 «Сиз яратган боғ». 8.45 Болалар учун фильм. «Мен — қариндошингиз бўламан». 9.50 «Бурда моден» таклиф этади...» 10.20 «Тонг юлдузи». 11.20 Режиссёр М. Захаров фильмлари. «Севги формуласи». 12.50 «Ёдимдадир ажиб дам ҳали...». Фильм-концерт. 13.40 «Қизиқувчилар олами». 13.55 Турли мамлакатларнинг эртаклари ва афсоналари. Француз эртаги. 14.00 «Севги қиссаси». Киноконцерт. 14.45 А. Н. Островский. «Сердаромад жой». Фильм-спектакль. 17.20 Халқ куйлари. 17.30 «Халқаро панорама». 18.15 «Қўғирчоқ». Бадиий фильм. 1 ва 2-сериялар. 21.10 Катталар учун мультфильмлар. 21.25 СССР Давлат телерадиосининг квартети чалади. 21.40 «Европа плюс». 22.40 «Ўғирлик». Бадиий фильм, 2-серия. 23.55 Хоккей. Канада кубоги. СССР—ЧСФР терма командалари. 02.25 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати.

• 1, якшанба

ЖАҲОН ТИНЧЛИК КУНИ

● **ЎзТВ I**
8.00 «Ахборот».
8.30 «Биргаликда куйлаймиз». 9. 00 «Баҳосиз дарс». Бадиий фильм. 10.10 «Чорраҳа». 10.40 «Илмгоҳлар чорлайди». 13.00 Концерт. 18.00 «Кичкинтой» студияси кўрсатади. «Табиат алифбоси». 18.50 «Мультипанорама». 19.50 «Дилкаш дуторим». 21.10 «Якшанба оқшомида». 22.25 «Дўст». Бадиий фильм.

● **ЎзТВ II**
ЎЗБЕКИСТОН ТЕЛЕВИДЕНИЕСИНИНГ «ДЎСТЛИК» ВИДЕОКАНАЛИ
9.00 «Чин-сен». Корейс тилида кўрсатув. 9.40 Озарбайжон муғом театри. 11.05 «Умид». 12.05 Мусиқий лавҳалар.
ДУШАНБЕ кўрсатади.

● **МТ I**
7.30 Ритмик гимнастика. 8.00 ТСН. 8.15 «Спортлото». 8.30 «Эрта саҳарлаб». 9.15 Мультфильм. 9.30 «Ватан хизматида». 10.30 Тонгги дам олиш кўрсатуви. 11.00 «Ҳайвонот оламида». 12.30 «Здоровье». 13.00 «Қишлоқ янгиликлари». 14.00 ТСН. 14.15 «Рок-сабоқ». 15.15 Хоккей. Канада кубоги. СССР—ЧСФР терма командалари. 17.45 Ренцо Арборе ва Херри Коник билан ўтган қойилмақом кеча. 18.25 «Уолт Дисней таништиради...». 19.15 «Учовига бир аёл». Бадиий фильм. 21.10 «Джаз портрети». 21.50 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати. 22.40 «Мария Цветаеванинг вафоти». Телефильм. 23.40 Г. Лукьянов раҳбарлигидаги «Каданс» ансамбли чалади.

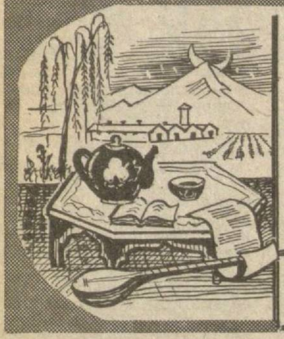

Бир пиёла чой баҳона

Дам олиш саҳифаси

МУРУВВАТ — ИНСОНГА ҚУВВАТ

Яқинда бир шикоят юзасидан район хотин-қизлар кенгаши аъзолари, Шўро ходимлари, шифокорлар ҳамкорликда Янгиқишлоқ даҳаси Қумариқ маҳалласидаги Юсуфбек Ҳусанбоевлар хонадонида бўлдик. Эшик олдида бизни хонадон соҳибаси Лобархон очиқ юз билан кутиб олиб, ичкарига бошлади. Уйда қуруқ полга тўшалган эски якандоз устида эндигина 38 баҳорни кўрган Мавлудахон исмли аёл инграб ётарди. Бу ногирон жувон — Лобархоннинг қайнсинглиси, унинг қўл-оёқлари бир неча йилдан бери ишламайди, гапира олмайди. Эшитмайди ҳам. Аммо оналик юраги эла фарзандлари Омонбой ва Одинахонларни танийди, уларни бир зум кўрмаса чидай олмайди. Мавлудахонга овқатини ҳам келинойиси едириб қўяди, чойини ҳам ичиради...

Табиатнинг бешафқатлигини қаранг, 1-гуруҳ ногирони бўлган бу аёл илгари «Шарқ юлдузи» жамоа хўжалигида илғор колхозчи эди. У хасталаниб қолганидан кейин турмуш ўртоғи, онаси, қайнонаси ҳам вафот этди. Бири 8 яшар, иккинчиси 13 яшар бўлган нури дийдалари билан Мавлудахонни акаси Юсуфбек ўз қарамоғига олди. Лобархон эса ҳали қайнсинглисига овқат едирган, ҳали ювинтирган, кийинтирган, парвона. Бир кунда кўйлаклари, тўшакларини неча марталаб алмаштиради. Қайнсинглисига бу қадар мурувват кўрсатиш ҳар бир келиннинг ҳам қўлидан келавермайди. Баъзан фарзандга қарашни малол оладиган аёлларимиз ҳам йўқ эмас. Шунинг учун ҳам Мавлудахонни ўз фарзандидай парваришлаётган Лобархонга меҳр-оқибатингга офарин дегингиз келади.

Биз Юсуфбек ва Лобархонларни ўзлари ҳам ёрдамга муҳтож жўжа бирдай жон эканликларини ҳисобга олиб, сингилларини ногиронлар уйига юборишни маслаҳат бергандик. У ёқда синглимизнинг аҳволи баттар оғирлашади, дея кўнишмади.

Ҳозирги кунда район ижтимоий таъминот бўлими томонидан ҳар ойда Мавлудахон ва унинг фарзандлари учун 355 сўм нафақа тўлашаяпти. Бироқ, бизни бошқа нарса кўпроқ ташвишлантирди.

Мавлудахон яшаган жой бузилиб кетганлиги учун ўрнига «Шарқ юлдузи» жамоа хўжалиги томонидан кооператив уйи берилган эди. Бу хаста аёл хўжаликдан 6 минг сўмдан зиёдроқ қарздор бўлиб қолган. Уни узай деса, аҳвол юқоридагидай. Фарзандлари бўлса ҳали жуда ёш. Жамоа хўжалиги раҳбарлари уй пулини тезроқ тўлаб қўйишни сўрашмоқда. Кейинги вақтда уйга харидорлар ҳам чиқиб қолди. Савол туғилиши мумкин: ўзи тўшакка михланиб қолган ногирон аёлнинг фарзандлари Омонбой ва Одинахонлар учун ҳам битта уй керак эмасми? Бозор иқтисодиёти даврида ҳали ёш Омонбойнинг уй қуриб олишга қудрати етадими? Биз мана шу саволни ҳамроҳимиз, «Шарқ юлдузи» жамоа хўжалигининг раис ўринбосари К. Худойбердиевга берганимизда, у кооператив уйнинг қарзини Омонбой вояга етгандан кейин ўзи ишлаб, узади, дея жавоб берди. «Шарқ юлдузи» ва Тельман номли жамоа хўжаликлари, Янгиқишлоқ ва Шерматобод қишлоқ Шўролари шу масалага жиддий ёндошганларида эҳтимол Юсуфбек идорама-идора юриб, сарсон бўлмасди.

Аёл қалби ҳар қандай бағритош инсонни ҳам эритиб юборишга қодир. Биз аёллар ҳаммага меҳр-мурувват кўрсатиб келганмиз. Саҳийларни Мавлудахонга баҳоли қудрат ёрдам беришга чақирамиз. Меҳр-мурувватингизни бир муштипар, ногирондан аяманг. Йўлингиз тушса, Избоскан райони Тельман номли жамоа хўжалигининг Қумариқ маҳалласидаги Мавлудахон яшаётган хонадонга бир кириб ўтинг! Ахир, ночорларга, хаста кишиларга мурувват кўрсатиш, ёрдам бериш савоб-ку!

О. ЙЎЛДОШЕВА,
Избоскан район хотин-қизлар Кенгашининг раиси.

ДАВОСИ ҚЎЛИНГИЗДА

Маккажўхори. Бу ғаройиб ўсимликнинг илдизидан то поясининг учигача кони фойда. Унинг кўк пояси ва қаҳрабо донисиз чорвачилик ва паррандачилик ривожини тасаввур ҳам қилиб бўлмайди. Унидан тайёрланган нон — зоғорани истеъмол қилсангиз бир умрга мазаси оғзингизда қолади. Қўқон жўхори (оқ жўхори) донидан тайёрланган гўжа оламга машҳур. Маккажўхори донидан олинадиган крахмал тиббиётда катта аҳамиятга молик.

Бу ажойиб ўсимликнинг сўта попуги ҳам минг бир дардга даво. Бебаҳо бу неъматдан аллергия, қанд касали, ўт йўлларида, буйракда тош йиғилиши, қичима, қон кетиши, буйрак шамоллаши, ортиқча семириб кетиш, шишиб кетиш ва бошқа дардларни даволашда фойдаланилади.

Экин попугидан тайёрланган дамлама ёки қайнатма ўт ажралиб чиқишини кучайтиради, агар овқатдан авалроқ истеъмол қилинса, иштаҳани сусайтиради. Ортиқча юкни ташлаб, озмоқчи бўлганлар унинг дамлама ёки қайнатмасини овқатдан олдин истеъмол қилсалар катта наф кўрадилар.

Шифобахш дамлама қуйидагича тайёрланади: қуритилган ва майдаланган маҳсулотнинг 2 ош қошиғи устига 2 стакан қайноқ сув қуйилади. Сўнг совутиб докадан ўтказилади.

Қайнатмасини тайёрлаш учун эса 2 ош қошиқ маҳсулотни қопқоқли, сирланган ёки чинни идишга солиб, устига бир стакан қайноқ сув қуйилади. Кейин паст оловда ярим соат мобайнида оҳиста қайнатилади ва совутилади. Қайнатмаси ҳам, дамламаси ҳам ярим стакандан кунига 4 маҳал истеъмол қилинади.

Ш. УСМОНОВ,
доришунос.

Ёғоч ўймакорлиги ва ганчкорлик санъатини халқимиз қадим-қадимдан эъзозлаб келади. Шу боис миллий нақш намуналари кўплаб қишлоқ клублари, маданият уйлари, оромгоҳлар ва чойхоналарни бугун ҳам безаб турибди.

Косонсойлик уста Баҳодир Турсунов санъатнинг бу ноёб турини ривожлантириш устида изланиш олиб бормоқда.

Р. Шагаев олган сурат.

Удумларимиз

ЗАМБИЛ ВА ЧАМБАРАК

Хонадонимизда новдадан тўқилган замбил бўларди. Унинг ниҳоятда пухталиги ва енгиллигига ҳавасим келарди. У кезлари бу каби замбиллар ҳар бир хонадонда бўлар, рўзғор ишлари, деҳқончиликда асқотарди.

Замбил ҳар қандай дарахт новдаларидан ҳам тўқилавермасди. Қора, оқ тол, тут дарахтининг ўртача йўғонликдаги новдалари танлаб, сўлитиб, бураб пишитилар, сўнгра уста замбил тўқишни бошларди.

Йил ўн икки ой замбил одамлар хизматида бўлар, баланд-пастликларни текислаш, тепалар, супалар қуриш, ариқ, анҳорлар қазиб, тупроқларини ташишда ишлатиларди. Новдали замбилда ишлаш унумли, нам тупроқ ёпишиб, ишловчиларни қийнамас, чарчатиб ҳам қўймасди.

Пишиқчилик пайтларида боғбон-соҳибкорлар меваларни эзиб, шарбатини олишда улардан фойдаланишарди. Мевалардан шарбат олиш учун катта чуқур ковланарди. Унинг тагига тоғора қўйиб, устига новдали замбил қўйиб, ҳўл меваларни қопга солиб эзиларди. Турли хил мевалар шарбатидан халқимиз шинни тайёрлаган. Бунда замбиллар иш берган.

Илгарилари новдалардан чамбараклар ҳам тўқиларди. Махсус сўриларга илиб қўйилган чамбаракларда сопол товоқлар сақланган. Уларда эса нонуштага қаймоқлар тортиларди. Янги, мазали, қаймоққа нон тўғраб ейишарди. Бу жуда тўйимли бўлади. Чамбараклар кўримсиз бўлса-да, ўзига хос файзи, кўрки бор эди. Бирор хонадонда осиғлиқ турган чамбаракларни кўрган киши: «Эрталабки насибага қаймоқхўрлик қиларканмиз» деб яхши кайфиятда уй эгаси билан ҳазиллашиб қўярди.

Чамбараклар ёзин-қишин сўридан олинмаган. Доим сопол товоқларга сут тўлдириб, чамбаракларга қўйилаверган. Ҳар бир фаслнинг сути, қаймоғининг мазаси ўзгача эди. Об-ҳаво шароитига кўра янги соғилган сут ва қаймоқни ичган киши мутлақо шамолламайди. Шамоллаб тумов бўлганларга табиблар тонг палласи чамбаракка қўйилган муздек сутни шимиришни тавсия этишарди. Айтишларича, инсон ўз ҳаётида табиат фаслларидан тўғри фойдаланса сира дардга чалинмас экан.

Бир пайтлардаги ўша новдали замбил ва чамбараклар энди кўринмай қолди. Ўрнига тахтали замбиллар учраб турибди. Чамбаракларни-ю эслашмаётган бўлишлари мумкин. Чунки ҳозир озиқ-овқатларни сақлайдиган совуткичлар бор. Бироқ барибир замбиллар ва чамбараклардан ота-боболаримиз фойдаланиб келишган. Улар халқимизнинг маданий мероси ҳисобланади. Шу боис бу меҳнат қуроллари ҳозир қайта тўқилса, фойдаси тегур эди.

М. АҲМЕДОВ.

СУНБУЛА

Сунбула — ўн икки буржнинг олтинчиси, ҳижрий ҳисобида олтинчи ой бўлиб, 21 августдан бошланади. Ой охирига бориб, кун қисқариши бир соату 21 дақиқани ташкил этади.

Ариқларда сув тиниқлашуви ва салқинлашуви бу мавсумнинг асосий белгиларидандир. Бу ҳақда ўйламай юрган деҳқон бўлса, дафъатан тиниқлашган сувга кўзи тушиши биланоқ: — Э, қаранг-а, сунбула ҳам кириб қолибди! — деб қўяди.

✦ Сунбулада — сув
салқинлашар,
Мезонда — тонг.
✦ Сунбула туққани —
сувидан аён,
Мезон туққани —
тонгидан!

Сув тубидаги ҳар хил тошларнинг кўриниб туриши халқ оғзаки ижодида моҳирона тасвирланган:

✦ Сув тубида маржон
дур —
Бирдан яроқлаб кетар.
Ариқ бети, атрофи —
Шундоқ чароқлаб кетар.

Сунбула: ҳижрий ҳисобида ёз фаслининг сўнгги ойи. Бунда ҳаво тафти ҳам аста-секин пасая боради.

Кечалар салқинлашиб, кундузларнинг асосан очиқ келиши экинлар, хусусан пахта очилиши жараёнини тезлаштиради.

Асад билан сунбула,
Ҳисоб билан муомала.

Бу деҳқон айни ойларда ердан оладиган ҳосилнинг ҳисоб-китобини қилади, деган маънони билдиради.

Чорва қўй-моллари ҳам сунбула сувию ҳавосидан, ем-хашагидан яйраб кетади, рангига ранг, вазнига вазн, гўшт таъмига таъм қўшилади.

Сунбулада очиладиган, ўзига хос қора гул ҳам борки, шунинг учун уни: «сунбула» дейилади:

Сунбулаю сунбула,
Ўраб олай нур била!

Р. ЖУМАНИЁЗОВ.

СУВ ХОСИЯТИ

Инсон озиқ-овқатсиз очликка чидаб анча-мунча кун яшаши мумкин. Бироқ у сувсизликка узоқ чидай олмайди. Шунинг учун инсон ҳаётида сувнинг аҳамияти мислсиз ва беқиёсдир.

Табиатда учрайдиган сув таркиби жиҳатдан бир-биридан фарқ қилади. Шу боис сув хосиятини билиш ҳар бир киши учун ғоят фойдалидир.

Энг яхши сув булоқники ҳисобланади. Булоқ бошида дарахт бўлиб, агар у жанубга қараб оқса, бундай сувда шифобахшлик хусусияти бўлади.

Ёмғир суви ҳам ўта фойдалилиги билан ажралиб туради. Айниқса, қуюқ булутдан ва яшин чақнашидан кейин ёққан ёмғир суви беҳудир. Қуруқ шамол билан ёққан ёмғир сувини ичиш нафас йўллари учун жуда ҳам зарарлидир.

Таркибида кумуш модда эритмаси бор сув ичакка зарар, аммо у ўпкадаги яраларнинг тез тузалишига, басилга фойда беради. Соғлом киши эса бундай сувни ичмагани маъқул.

Темир моддасига бой оби ҳаёт ошқозон ва талоқ учун шифобахш ҳисобланади. Денгиз суви эса терини таранглаштиради, кўз хасталикларини даволайди. Бундан ташқари у беморларни қулоқ оғриғидан халос этади, танага сув йиғилишини тўхтатади. Ҳаёт чашмасининг хосияти кўп.

Зиё НУР тайёрлаган.

— Ўтган қишда бизга ишониб оч қолишганди. Кўрмайсизми, энди ем-хашакни ўзлари ғамлашаяпти, жониворлар.

Шавкат МУЗАФФАР ўғли чизган сурат.

Бепоён Янгиқўрғон дашти Чотқол тоғ тизмалари ёнбағрида ястаниб ётади. Ана шу жойларда йилига ўнлаб гектар янги ерлар ўзлаштирилиб, боғ-роғга айлантирилаяпти. Кейинги 25 йил ичида даштликларда паҳлавонларча меҳнат қилган йигитлар ўртасида Неъматхўжа Муборакoвнинг номи ўзгача жаранглайди. Уни тенгқурлари «дашт арслони» деб аташади. Неъматхўжа ажойиб йигит. У тонгни тунга улаб ишлайди. Экскаваторчи ва скреперчи, сувчи ва тракторчи, боғ-роғ усталари унинг доимий ҳамроҳлари. «Победа» давлат хўжалигида миришкор боғбонлар борки, у билан бирга бақамти ишлашган. Йигит ишни табелчиликдан бошлади. У ўз вақтида кетмоннинг хўп ҳавосини олди, беш йилдирки, бригадир.

Бригадир жорий йилда 87 гектар ерда деҳқончилик қилаяпти. 15 гектарида картошка мўл-кўл ҳосил қилди. 15 гектар майдонда маккажўхори дони етилди. 10 гектар жойда етилган маккани силос қилишаяпти. 24 гектар ерда беданинг учинчи ўрими бошланди. Биринчи ўримда ҳар

ҚЎЛИ ГУЛ, ДИЛИ ПОК

гектаридан 28 тоннадан, иккинчи ўримда 31 тоннадан беда ўрилди. 15 гектар дон учун экилган маккажўхоридан юқори ҳосил олишга аҳд қилинган. Мақсадлар аниқ, режалар катта. Шунга яраша меҳнат ҳам кўнгилдагидай бўлаяпти.

Бригадада меҳнатда чиниққан пудратчилар бор. Айниқса Иноятхон Абдураззоқованинг аҳди баланд. У 27 гектар боғдан мўл узум топшириш ниятида. Маҳбуба Топилова билан унинг даласи ёнма-ён. Механизатор Низомхон Эшонжонов билан сувчи Кимсанбой Тўйчиевларнинг шижоатли меҳнатлари туфайли бригада далаларида ҳосил мўл-кўл.

Дала шийпони сўлим жойда. Ариқдан шарқираб сув оқиб туради. Мажнунтоллар сокин силкинади. Дам олиш хонасида телевизор ва радио бор. Ишчилар учун барча шарт-шароит муҳайё қилинган. Бугун ҳам бригада аъзоларининг кайфияти ўзгача. Уларнинг юзида табассум балқиб турибди. Ҳозир адабиёт ва санъат арбоблари билан учрашувга ҳозирлик кўрилаяпти. Соҳибкорлар иқтидорли шоирлар ва кино юлдузлари билан учрашадилар.

Қўлида катта қовунни кўтариб Неъматхўжа Муборакoв шийпон томон келаётир. Учинчи бригада полизларида битган қовун-тарвузларнинг мазаси тилни ёради.

Т. СУЛАЙМОНОВ.

Зомин этакларида.

Н. МУҲАММАДЖОНОВ олган сурат.

ТИЛХАТ

Бор-йўғи тўққиз кишигина ишлайдиган идора раҳбарининг ўринбосари Ҳошимжон Жўраев эрталаб бошлиқ ҳузурига кириб, илтимос қилди:

— Салом, Садри Қориевич. Оилавий зарур иш чиқиб қолди. Бугун уйга эртароқ борай девдим...

— Тилхат ёзинг, сўнг кетаверинг, — жавоб қилди бошлиқ мириқиб чойни хўплаб.

— Кечирасиз, кеча тилхатсиз кетиб қолган эдим. Қандай қилиб сиздан узр сўрашни билмай турибман, — деди Ҳошимжон эртасига гуноҳкорона бошлиқ ҳузурига кириб.

— Тилхат ёзинг ўша ҳақда.

— Садри Қориевич, юқоридан ҳозиргина сим қоқишди. Планингизни тез олиб келинг, дейишаяпти, — деди шошилинч унинг олдига кирган бош нозир Даминжон.

— Тилхат ёзинг, кетаверинг.

Тушдан сўнг бўлим бошлиғи Содиқ Собирович Садри Қориевич олдига хурсанд ҳолда кириб, мақсадини билдирди:

— Меҳнат отпускасини олиб, чет элга сафар қилмоқчи эдим.

— Тилхат ёзинг, кетаверинг.

Иш тугаши олдидан Садри Қориевичнинг хотини сим қоқиб қолди:

Ҳажвия

— «Тез ёрдам»ни сира ололмаяпман. Ўша ердан шошилинч телефон қилинг. Келинингизни дард тутаяпти. Тезроқ обориш керак...

— Тилхат ёзсин, кетаверсин.

— Нима? Тўлғоқ тутаяпти! Тўлғоқ!

— Бўлмаса ўзинг ёз.

Кечқурун Садри Қориевич уйга тажанг кириб келди-да, хотинига ҳасрат қилди:

— Бошқармадагилар жонга тегишди-да. Ҳар куни мажлисбозлик. Эртага хўжаликларга сифат комиссиясига бошлиқ бўлиб борасиз, деб қўйишмаяпти.

— Тилхат ёзинг, кетаверинг, — деди хотини пичингомуз.

— Нима? Сенинг пичингларингдан қутилмадим-да, — ўшқирди Садри Қориевич тутоқиб. — Бошлиқларнинг гапини қайтариб бўладими? Эртага текшириш якуни бўйича ҳисоб беришим керак! Менга осон, дейсанми?

Хотини пинагини бузмай яна пичинг қилди:

— Тилхат ёзинг, қутиласиз.

Садри Қориевич «Тилхат ёзинг, кетаверинг», «Тилхат ёзинг, қутиласиз» деган пичингларни эшитиб кўзларининг пахтаси чиқаёзди. «Воҳ!» деб пешонасига тарсакилади-да, ўзини диванга ташлади ва беҳол ялинди:

— Хотинжон, ва-ли-дол, юрагим санчияпти...

— Тилхат ёзинг, қутиласиз...

Садри Қориевич тилхат деган сўзни эшитиб ҳушидан кетди.

Абдул Салом МУҲАММАД.

113 ЙИЛ ЯШАГАН КОНЧИ

Уэльснинг Суонси шаҳрида истиқомат этувчи Жон Эванс деган киши ўтган йили 113 ёшида ҳаётдан кўз юмди.

1877 йилнинг 19 августида таваллуд топган Жон Эванс 22 ёшидан кончи бўлиб ишлаган. 108 ёшга кирганида унинг юраги операция қилиниб, сунъий қопқоқ ўрнатилади. Жон ўзининг 110-ёшини Буюк Британия пойтахти — Лондонни умрида илк бор зиёрат қилиш билан нишонлади. Ҳолбуки, Суонсидан Лондонга қадар автомобилда уч соат юрилса бас.

Қисқаси, уэльслик бу қария кўп умр кўрган кишилар қаторида «Гиннес юксак натижалар китоби»га ёзилди.

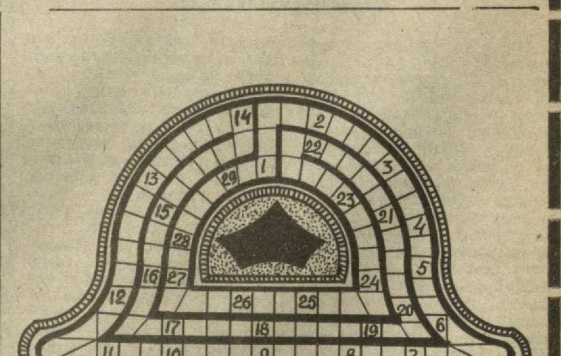

БОШҚОТИРМА

Жавоблар белгиланган хонадан соат мили йўналишида рақам атрофига ёзилади: 1. Наманган вилоятидаги шаҳар. 2. Меваси зиравор, жануб ўсимлиги. 3. Чорва ҳайвони. 4. Жумҳурият пойтахти. 5. Афсонавий катта қуш. 6. Анорзорлари билан донг таратган ноҳия. 7. Идиш, рўзғор буюми. 8. Этдор, танаси шифобахш ўсимлик. 9. Ойлардан бири. 10. «Шоҳнома» достони асосида суратга олинган «Темирчининг байроғи» фильми қаҳрамони. 11. Иттифоқимизнинг шимоли-ғарбидаги ярим орол. 12. Саида Зуннунова қиссаси. 13. Токнинг тўп гулли ғунчаси. 14. Газмолга пардоз беришда ишлатиладиган модда. 15. Қадимий халқ қўшиғи. 16. Кавказда яшовчи халқлардан бири. 17. Тўқимачилик ашёси. 18. Енгил, кўчма уй, бошпана. 19. Ҳам қуруқда, ҳам сувда яшовчи жонивор. 20. Шамсий йил ҳисобидаги ой. 21. Эркин Воҳидов достони. 22. Оммавий халқ қўшиқлари тури. 23. Тоғлар оралиғи. 24. Ижодкор. 25. Нарсанинг, молнинг қиймати. 26. Кечпишар ҳўл мева. 27. Гуллаб яшнаган маскан. 28. Ўрта аср шарқидаги пойтахт, қароргоҳ.

Ф. ОРИПОВ тузган.

Муҳаррир
Н. ЁҚУБОВ.

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»
(«Сельская правда»)
Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском языке.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: Муҳаррир ўринбосарлари —33-44-43, 32-56-21, 33-16-27, 32-54-41, Масъул котиб — 33-09-93, 32-56-26. Масъул котиб ўринбосарлари — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими— 33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими —32-56-34. Деҳқончилик бўлими — 32-56-35, 32-54-51. Чорвачилик бўлими —32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими —32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 33-54-33. 32-56-36, Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-52. Безатиш бўлими—32-58-79. Эълонлар бўлими — 33-81-42.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. 700.000 Тошкент шаҳри. Ленинград кўчаси, 32. Нашр кўрсаткичи— 64.602, 68.753 нусхада чоп этилади.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди 23.00.

Буюртма № 5816.